

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYSK

MÅNEDSSKRIFT

Inger Bjørn Svendsson: Sensationelt flintefund i Høkelbjerg

Erik Haunstrup Clemmensen: Grænselandet og Fællesmarkedet I

Jes Caspersen: Grænselandet og Fællesmarkedet II

Morten Kamphövener: Udsigt fra et højdepunkt

J. Kr. la Cour Madsen: Knivsbjergfesten 1972

H. Hejselbjerg Paulsen: Brarup, Tønder, Gråsten, Maugstrup

Anna M. Jacobsen: Hvordan jeg blev dansk

A. A. May: Folkemindesamleren Christian Knudsen

Henning Jensen: Nordfriesland

Bjørn Svendsson: Assens – Årøsund

Sagt og skrevet

Grænselandsdagbog

JULI

7 · 1972

48. ÅRG.

Historisk Samfund for Sønderjylland arrangerer atter i år en

»HISTORISK SØNDAG«

Turen er tilrettelagt af Sønderborg amtskreds, der har udvalgt 5 historisk interessante steder i Sønderborg amt.

Søndag den 6. august fra kl. 14,00 til kl. 17,00 vil der blive givet orientering om stedernes historie ved kyndige, lokale folk.

1. *Nordborg slot*: Orientering ved forstander *Boye Andersen*.
2. *Vester Sottrup kirke*: Orientering ved sognepræst *Laurids Nielsen*.
3. *Sandbjerg slot*: Orientering ved professor *H. P. Clausen*. NB.: På grund af møder på slottet er der kun adgang kl. 16.00 og kl. 17.00.
4. *Sønderborg slot*: Orientering ved museumsinspektør *J. Slettebo*.
5. *Smøl voldsted*: Orientering ved forretningsfører *Aug. Korse*.

Ved samtlige besøgssteder (undtagen Sandbjerg) vil der være rundvisning og orientering om stedets historie kl. 14, kl. 15, kl. 16 og kl. 17.

Det er vort håb, at mange medlemmer igen i år vil besøge et eller flere af stederne. Også feriegæster og andre ikke-medlemmer er meget velkomne. (Nye medlemmer kan indmelde sig på Historisk Samfunds kontor på Landsarkivet i Åbenrå, tlf. (046) 2 46 83). Ved besøg det første sted erlægges en afgift på 2 kroner, og det udleverede adgangstegn gælder derefter til alle 5 steder.

VELKOMMEN TIL »HISTORISK SØNDAG«

Udvalget for Sønderborg amtskreds

SØNDERJYSK MÅNEDSSKRIFT

der udsendes af Historisk Samfund for Sønderjylland som selvstændig publikation, koster 30,- kroner årlig i abonnement (incl. MOMS og forsendelse). Abonnementet og enkeltnumre (3,75 kroner stykket, særnumre beregnes der

dog en højere pris for) kan bestilles hos ekspeditionen, Landsarkivet, Åbenrå, telefon (046) 2 46 83, eller på redaktionens adresse: H. P. Hanssensvej 9, Haderslev, telefon (045) 2 17 37. Prøvenumre tilsendes gerne og gratis.

De bedste stykker i brødrene Niels og Åge Boysens fund er afleveret til magister Søren Andersen, der opbevarer dem på Moesgård, hvor de for tiden er udstillet. Til efteråret vil stykkerne antagelig blive vist på museet i Haderslev.

Senere agter Søren Andersen at tage fundstykkerne med på en rejse, på hvilken de danske fund skal sammenlignes med tilsvarende udenlandske.

På billedet ses enkeltstykker fra det sted,

brødrene kalder Lokalitet 2 – det store i baggrunden var det første, de fandt. Selv om de endnu har et smukt udvalg af de gamle flintredskaber, får de ikke noget økonomisk ud af deres arbejde. Tværtimod. De sætter penge til på den hobby, der har givet så sensationelle resultater. Det ville ikke være urimeligt, om de fik en invitation til at ledsage magisteren på turen, så de ved selvsyn kunne sammenligne fremmede fund med deres egne hjemlige.

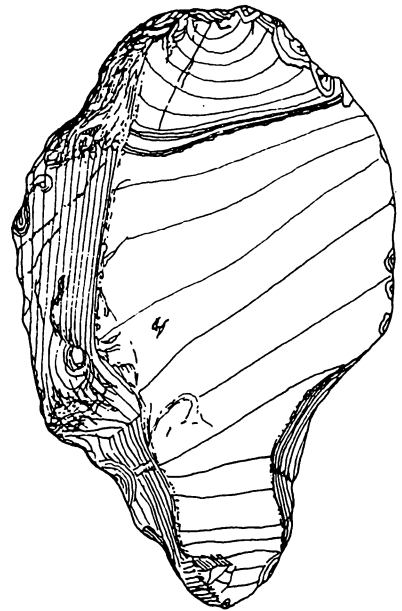
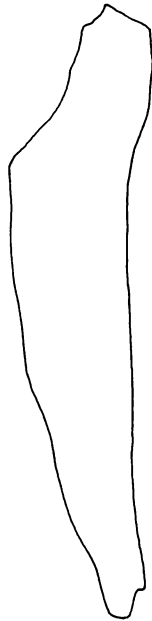
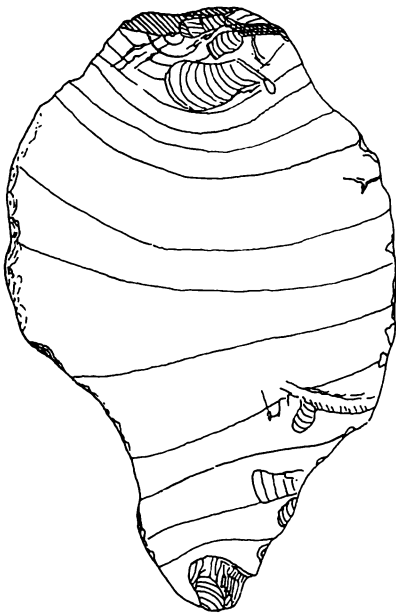
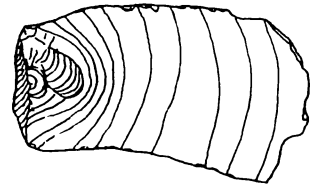
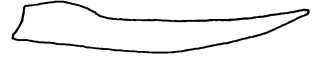
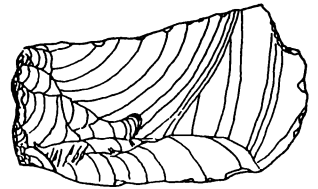
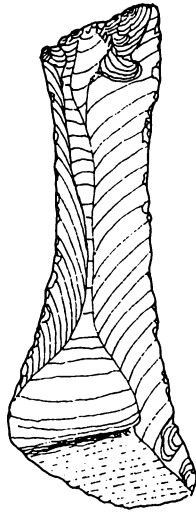
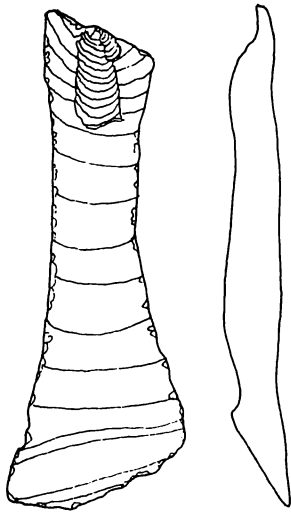
Sensationelt flintefund i Høkkelbjerg

AF INGER BJØRN SVENSSON

Når der tales om længere uddannelser til flere og flere, hører man ind imellem protester: Det nytter ikke, vi skraber bunden af begavelserne. Men at vi stadig har en ikke udnyttet intelligensreserve i den danske be-

folkning, vidner de to brødre Niels og Åge Boysen, Høkkelbjerg, om.

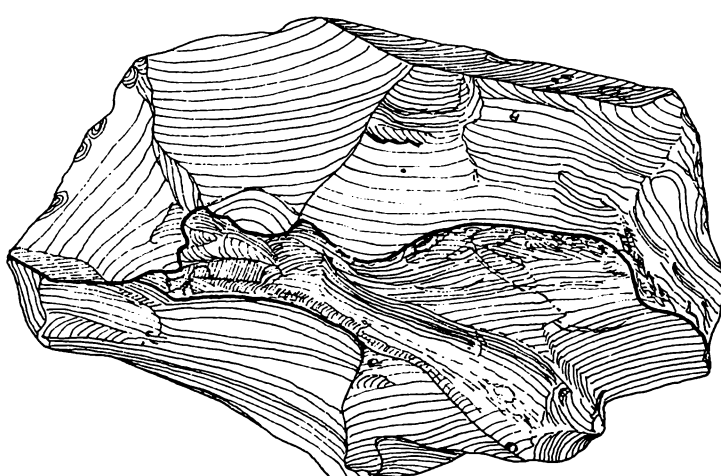
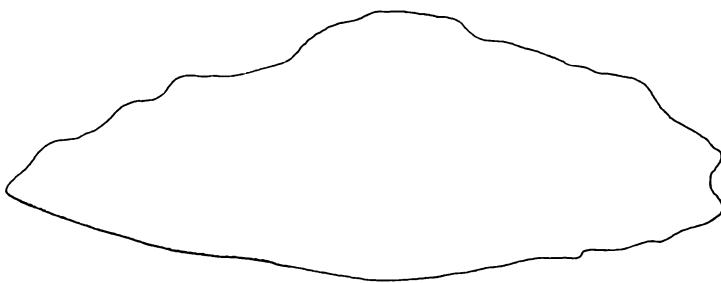
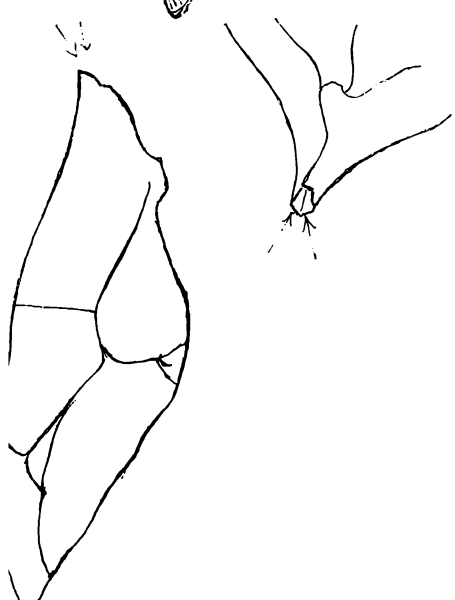
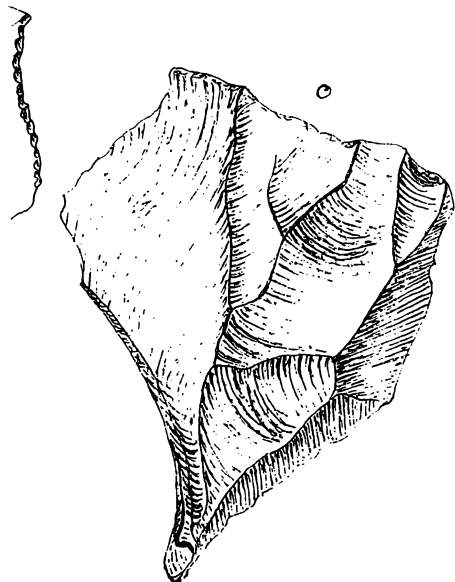
Arkæologiske selvstudier har bragt de to gårdejere så langt, at de – bistået af held – har kunnet bevise, at der har levet menne-

Skitser af nogle af de sidste fund, som de to brødre har gjort. Den primitive bearbejdelse bestod i, at flintestenen blev stødt mod en anden sten; det var afslaget, der blev anvendt, for eksempel som skraberedskab.

Afslaget skete på en bestemt måde, således at der på den ene side fremkom en slagbule, en flad fleresidet kegle, der tydeligt kan ses på disse tegninger.

Det er naturligvis overordentlig vanskeligt at tidsfæste istider og mellemistider. I dag regner man med fire istider:

For ca. 1000.000 år siden istid.
Ca. 650.000 mellemistid.
Ca. 400.000 istid.
Ca. 240.000 var der mellemistid.
Men der opgives ikke tal for den næste istid, og så følger
Ca. 95.000 til ca. 70.000 var der mellemistid, og
Ca. 70.000 til ca. 10.000 var der den sidste istid.

Aage Boysen med Birthe.

sker i Danmark længe før den sidste istids afslutning for 10–15.000 år siden, vor hidtidige bevisgrænse. Foreløbig har geologerne anerkendt, at de to brødres fund har en alder på 250.000 år, og man ved nu, at der er gået to istider og en mellemistid over fundene i Høkkelbjerg.

Det interessante er, at fundet er gjort af to amatørarkæologer, og at de indrømmer, at de næppe havde gjort deres livs opdagelse, hvis de havde været fagarkæologer: Den faglærte arkæolog eller geolog kommer simpelthen ikke på de steder, hvor brødrene gjorde fundene – det gør kun landmænd i deres daglige arbejde.

Derfor er kombinationen af arbejdet som landmand med arkæologisk viden forudsætningen for den eventyrlige oplevelse, det må være for de to brødre, at de bevisligen har rykket Danmarks forhistorie et ufatteligt tidsrum tilbage i tiden.

Der findes mindst fire kategorier af flint i Danmark. Den første er der utalte millioner af – de ligger ved vore strande og er intet værd. De udmærker sig ikke engang ved at være påfaldende kønne i farve eller form.

Den anden kategori anvendes i industrien, f. eks. kugleflint i cementindustrien; den enkelte sten i denne kategori er om ikke værdiløs, så dog ikke meget værd.

Den tredje slags er de gamle flintredskaber, pile, øksehoveder etc., som fjerne forfædre har tildannet, og som kan være en fryd for øjet, når man står med et fuldentd eksemplar i hånden. Disse museumsgenstande er fundet i tusindvis, og den danske jord gemmer måske stadig tusinder, som en skønne dag vil blive samlet op. Deres værdi er vanskelig at fastsætte. En god, fejlfri økses pris kan løbe op i firecifrede tal, hvis en privat køber er tilstrækkelig interesseret. Vore museers bud er mere beskedne, og for

Niels Boysen.

deres vedkommende spiller fundhistorien ind som værdifaktor. En flinteredskab, det være sig aldrig så smukt, får først videnskabelig værdi og dermed museumspris, hvis man mindst kender fundstedet, eller endnu bedre og helst de nærmere omstændigheder ved selve fundet.

Og endelig har vi den fjerde gruppe, som der ikke er mange stykker i, som aldeles ikke er særlig smukke – for almindelige mennesker adskiller de sig faktisk ikke meget fra stenene i første kategori –, men som man rolig kan sige er uvurderlige.

De sjældne flintesten er låst inde i et pengeskab på Moesgård ved Århus, og mag art. Søren Andersen passer overordentligt godt på nøglen.

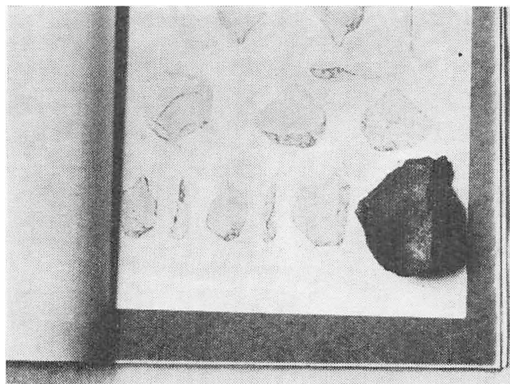
Disse flintesten, primitive stenredskaber, er kostbare, netop fordi deres fundhistorie er videnskabelig kontrolleret, og man derfor tør sige, at de har ført Danmarkshistorien

med sikkerhed omtrent en kvart million år tilbage, et ufatteligt langt tidsrum, tilbage til en mellemistid, som vi hidtil kun har haft løsfund om menneskevirke fra, ikke sikkert daterede fund. Nu ved vi, at der den gang har levet mennesker i Danmark.

Fundene er gjort af to brødre, begge gård-ejere i Høkkelbjerg lidt øst for Christiansfeld. Niels og Åge Boysen har interessen for arkæologi fælles, og gennem årene har de erhvervet en omfattende viden på dette område.

I stuen hos Åge Boysen vidner de tætpakkede reoler om ejerens blandede studier. De landbrugsfaglige værker må dele hylderne med historiske og arkæologiske bøger, og adskillige antikviteter, der måske nok er indkøbt noget usystematisk, man med klar fornemmelse for, hvad der er kønt, bidrager til belysning af ejerens interesser.

Men for tiden er alt andet gledet i bag-

I Sydøstengland – i Clacton – har man gjort fund, der er forbausende analoge med Høkkelbjerg-fundene. Adskillige gengivelser i tidsskriftet »Lower Palæolithic in Britain« synes fremstillet med en dansk sten som model. Clacton-fundene er 250.000 år gamle.

grunden for det næsten ubegribelige, at det er lykkedes de to amatører at føre vor sikre viden om tilstedeværelsen af mennesker i Danmark, eller – for at være helt korrekt – i Høkkelbjerg, tilbage fra den sidste istids afslutning omkring år 10–12.000 f. Kr. til godt det tyvedobbelte åremål.

Åge Boysen fortæller om fundene, bliver afbrudt af broderen Niels, der kommer ind fra en tur med lommerne fulde af sten, og Åge Boysen plukker nogle af kostbarhederne op fra broderens lommer, vurderer dem sagkyndigt og fortsætter, i begyndelsen flittigt påmindet af den anden om ikke at fortælle så meget, at fundstederne kan lokaliseres af udenforstående; senere beretter de skiftevis, stilfærdigt og sindigt om deres opdagelse, ganske uimponerede af deres egen indsats:

– Det er en 6–7 år siden, vi fandt de første stykker. De adskilte sig tydeligt fra dem, vi ellers har fundet her omkring – afslåningsmåden – det var meget kraftige slag, der var brugt ved fremstillingen –, patineringen – der gav flinten et meget gammelt præg –, det hele viste, at vi var stødt på noget særligt.

Museumsinspektør Hans Neumann, som vi viste fundet, mente også, at stenene kun-

ne have været behandlet af mennesker, og rådede os til at kigge efter mere. Det blev indledningen til et godt samarbejde med nogle andre amatørarkæologer på egnen og flere videnskabeligt uddannede fagmænd.

Vi fandt flere tilsvarende stykker, der alle havde det meget gamle præg, og vi blev efterhånden sikre på, at de måtte være ældre end de kulturer, vi kendte herhjemme, måske ældre end Neanderthalmanden, der levede fra ca. 100.000 til ca. 35.000 f. Kr., hvor nutidsmennesket begyndte at vise sig.

For fire år siden underrettede Hans Neumann Forhistorisk Museum i Århus, og magister Søren Andersen kom herved og kiggede på stykkerne. Han var meget interesseret, sorterede de tvivlsomme sten fra, så grundigt på de gode stykker, der var tilbage, og bad os så om at finde flere, for var det, hvad han troede, skulle der kunne gøres mange flere fund.

I den følgende tid havde vi helt afgjort heldet med os – hvis man ikke har held, er det meget vanskeligt at komme videre. Kort tid efter fandt vi nemlig det, vi kalder Lokalitet 1, og dér har vi efterhånden opsamlet et halvt hundrede stykker.

For halvandet år siden fandt vi Lokalitet 2, hvor den store undersøgelse, der blev foretaget af arkæologer fra Moesgård og geologer fra Århus Universitet, netop er afsluttet. Det var også heldet, der hjalp os her. Vi havde været ude for at se på noget pløjning, og på hjemvejen så vi en jordudskridning, og der sad et fint stykke flinteafslag i det geologisk interessante lag. Da vi rodede lidt, fandt vi to stykker til, der endnu sad fast deroppe. I alt fandt vi fire stykker den dag, og et par dage efter fandt Hans Neumann to stykker til i samme jordlag.

Disse jordlag er så gamle, at arkæologerne giver op, og geologerne må tidsfæste lagene. Det helt afgørende er, at fundene konstateres og udtages fra det geologisk rigtige lag under videnskabelig kontrol.

Og i det oldsagsførende lag, der altså har

været overflade for 250.000 år siden, men i dag er gemt under aflejringer på en halv snes meter, er der nu fundet henved hundrede med sikkerhed menneskebearbejdede stykker flint på blot 25 m² i et 30 cm tykt lag.

Hidtil har man jo fra videnskabeligt hold erklæret, at man ikke kunne udelukke, at der har levet mennesker i Danmark i mellemistiderne, men alle hidtidige fund har været løsfund – de er ikke fundet og udtaget af geologisk sikre lag. Vore fund hidrører i hvert fald fra den forrige mellemistid. Klimaet var dengang varmere, end det er i dag. Der var et rigt plante- og dyreliv, og vi ved, at der dengang levede mennesker i dele af England og længere mod syd i Europa – det var den palæolitiske kultur eller oldstenalderen, præ-Neanderthalsalderen. Og det skulle da være mærkeligt, om menneskene ikke dengang skulle have fundet vej herop.

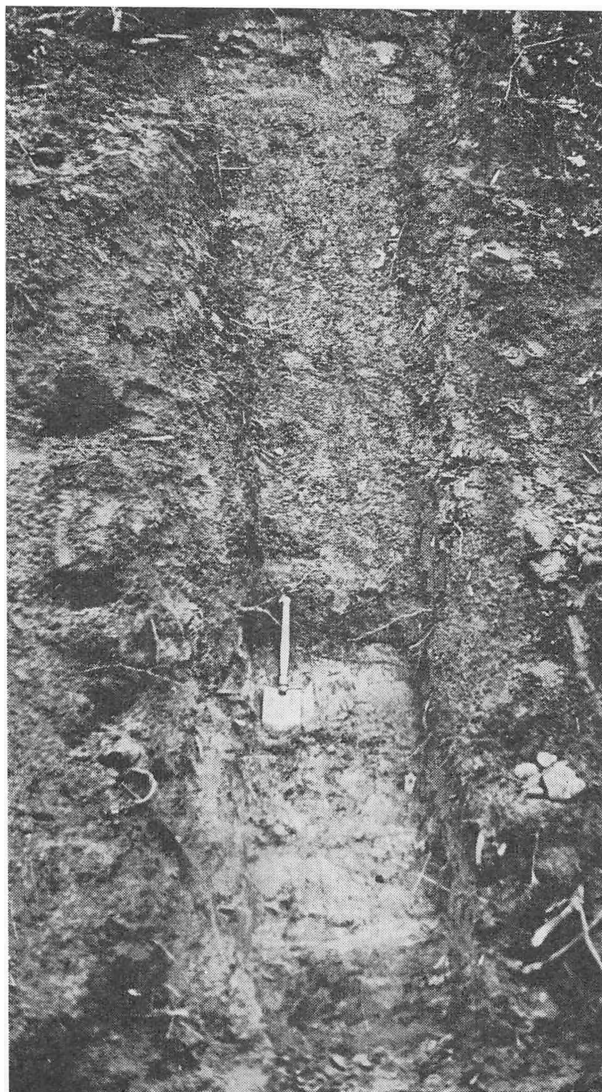
Niels Boysen ler: Vi var nok allerede dengang medlem af fællesmarkedet.

Og de to brødre slutter: Vi har været fælles om det, og det går mere end godt – fællesskabet har hjulpet os langt. Vi har kunnet diskutere de problemer, vi mødte, og vanskeligheder er nu engang lettere at overvinde, når man er to. Hverken den ene eller den anden havde magtet at komme så langt alene, som vi er kommet i fællesskab. Men – man skal også have heldet med sig, og tilføjer den ene: Det er skønt, når det lykkes.

Lokalitet 1. Den omtrent 70 cm høje geologspade i midten viser størrelsesforholdet i den afdækkede zone.

Under 6–7 meter moræneaflejringer fra den sidste istid ligger et ca. 3 m tykt lag bestående af to interstadiallag adskilt af et fint sandlag.

Herunder er en Eemaflejrings, og atter under dette et manganholdigt lag, der er mørktfarvet af jernilteforbindelser. Så fandt man næsten ved skræntens bund en Riss-aflejrings og endelig under denne flintestykkerne, der er farvede i forskellige brune nuancer af manganen ved hjælp af det nedsivende regnvand.

Det er første gang i Danmark, at det er sket, at en skrænt skrider ud, og at udskridningen kombineres med, at der i denne skrænt findes en mellemistidsaflejrings, at der i denne aflejrings findes ældgamle flinteredskaber, og endelig først og fremmest, at stedet passerer i rette øjeblik af nogen, der har forstand på arkæologi, som ser sig for og lægger mærke til, hvad de træder på, og som kan vurdere den uanselige flintesten på rette måde. Og som endelig tilkalder sagskundeforskeren.

Men selv om brødrene vidste, hvad de skulle kigge efter, understreger de, at uden held var det ikke gået.

Grænselandet og Fællesmarkedet I

AF ERIK HAUNSTRUP CLEMMENSEN

Sønderjysk Månedsskrifts redaktion har ønsket at bringe to artikler om Danmark og Fællesmarkedet, en, der bringer argumentation for Danmarks tilslutning, og en, der fremdrager modstandernes standpunkter, – begge skrevet med særligt henblik på forholdene i grænselandet.

Formanden for Grænseforeningen, kreditforeningsdirektør E. Haunstrup Clemmensen, København, mener, at danskerne bør stemme Ja den 2. oktober 1972.

Det er et sundhedstegn for et demokrati, at store og vigtige beslutninger debatteres indgående, og der er intet ondt i, at standpunkterne kan stå skarpt over for hinanden. Alligevel er der grund til at erindre om, at vi danske også efter 2. oktober 1972 skal leve i det samme folk, og at vi derfor ikke har brug for, at fællesmarkedsdebatten i de sidste måneder inden afgørelsen bliver så bitter, at den sætter for dybe skel i befolkningen. Vi er her alle under anklage og alle under ansvar.

Der er også god grund til at fremhæve, at der i det nationale arbejde må og skal være plads til både tilhængere og modstandere af en dansk tilslutning til EF, ja, også til den gruppe, der allerede har besluttet sig til ikke at deltage i afstemningen. Grænseforeningen har siden sin stiftelse i 1920 kunnet samle mennesker af vidt forskellig politisk grundindstilling i arbejdet for at styrke danskheden i grænselandet, og derfor har vi naturligvis også plads til mennesker af forskellig opfattelse i fællesmarkedsproblematikken, og Grænseforeningen så lidt som andre nationale foreninger har hverken ret endsige pligt

til at tage standpunkt i denne sag.

Det er også kun naturligt, at danske i Sydslesvig såvel som danske nord for grænsen er uenige om, hvad standpunkt de vil tilråde deres landsmænd i denne sag.

Enhver vil kunne forstå, at forholdet til Tyskland spiller en betydelig rolle for mange danskes overvejelser af fællesmarkedsproblematikken og ikke mindst for alle, der lever i eller er optaget af grænselandet. Ingen – næppe heller fra tysk side – vil benægte, at der i historiens løb af tyske er begået hårde overgreb mod dansk nationalitet, lige så lidt som vi vel helt tør påstå, at Danmark ned gennem tiden aldrig har begået uretfærdigheder over for tyske.

Vi har alle en pligt til at lære af historien, men det er ulykkeligt, hvis fortidens skygger skal hvile for dystert over nutiden, og ikke mindst hvis de bevirker en ødelæggelse af fremtidige muligheder. Det er som bekendt ikke kun danske, der har lidt under tyske uretfærdigheder. Det er eksempelvis også sket for franskmænd, ikke blot i Alsace-Lorraine, men i hele Frankrig. Det er sket for Belgien i to verdenskrige, det er sket i Holland, det er sket i Luxemburg, og hvad har tyske angreb ikke betydet af lidelser for Storbritannien. Alligevel er alle disse lande parat til et samarbejde inden for EF-rammer med Tyskland, og de af dem, der har prøvet det i snart en lang årrække, har ikke høstet dårlige erfaringer deraf. Skulle det så ikke være muligt for os danske at gøre noget tilsvarende? Er ikke netop de europæiske fællesskaber et konstruktivt forsøg på at bygge bro over århundreders ulykkelige modsætningsforhold i vor del af verden, og er det

ikke naturligt, at vi, der hører til i et demokratisk Vesteuropa, er med, når størstedelen af dette område beslutter sig til et virkeligt samarbejde? Faren for, at tyske ekstremister på højre eller venstre fløj igen skulle blive en risiko for Europa, må også være langt mindre, jo stærkere Tyskland knyttes til et demokratisk samarbejde i Europa, og dertil kommer, at den tyske kansler i dag som bekendt hverken hedder von Bismarck eller Adolf Hitler, men Willy Brandt. Der er lykkeligvis intet som helst åndeligt slægtskab mellem ham og de to forlængst afdøde.

Jeg ved da godt, at CDU og ikke mindst CSU er politiske modstandere af Willy Brandt, men jeg advarer indtrængende mod at fremstille CDU som et mere eller mindre udemokratisk parti. Konrad Adenauer kan måske kritiseres for adskilligt, men ingen kan i hvert fald benægte, at han både i nazitiden og i efterkrigsårene var en fuldgod demokrat, og han har måske mere end nogen anden enkeltperson været med til at sætte det nye tyske demokrati »på sporet« og på den måde øvet et afgørende bidrag til at sikre demokratiet i Vesttyskland. Det parti, han opbyggede, vil næppe svigte disse traditioner. Jeg mener derfor ikke, at frygt for Tyskland bør føre til modstand mod dansk tilslutning til EF.

Ikke mindst i grænselandet har dansk kultur og folkeliv betydet noget afgørende for de fleste menneskers tilværelse, og det er derfor også en pligt for os at overveje, om disse værdier vil lide skade ved en dansk tilslutning til EF. Det tror jeg på ingen måde vil blive tilfældet. Mellem demokratiske lande har der ikke eksisteret nogen »åndelige toldmure«, der har hindret en fri meningsbrydning og kulturel vekselvirkning. Derfor vil heller ikke den omstændighed, at toldskrankerne gradvis nedbrydes mellem Danmark og fællesskaberne, eller det forhold at vi forsøger at harmonisere konkurrencevilkårene, medføre nogen risiko for dansk folkeliv. Vi har ned gennem generationer mod-

taget påvirkninger ude fra – også og i øvrigt ikke mindst fra Tyskland. Vi har omformet de kulturstrømninger, der har mødt os udefra, og vi har vel lov at sige, at også dansk folke- og kulturliv har kunnet berige andre landes kultur. Hvorfor skulle denne vekselvirkning ophøre. Den eneste forandring, der måske kan tænkes at komme, er vel, at vi lærer mere om de øvrige europæiske folk, end vi hidtil har gjort, at vi stærkere kommer til at fornemme, »at vi kommer hinanden ved«, men er det noget tilbageskridt. Jeg mener tværtimod. Er der nogen, der tror, at f. eks. fransk nationalitet, hollandsk nationalitet, britisk nationalitet har lidt eller vil lide skade i kraft af det europæiske samarbejde. Der er intet, der sandsynliggør dette.

Adskillige har rejst det spørgsmål, hvordan forholdet mellem små og store lande vil forme sig i et udvidet europæisk fællesskab. Man er bange for, at Danmark – for at bruge et indenrigspolitisk udtryk – vil blive majoriseret af de større medlemslande i fællesskaberne, og bekymret for, at Danmark skal afgive for meget af sin selvbestemmelseret.

Hertil er nu for det første at bemærke, at Danmark ikke lever på en planet uafhængig af det øvrige univers, men tværtimod på godt og ondt har været, er og fortsat vil blive forbundet først og fremmest med det øvrige Europa, og vi kan hverken på det ene eller det andet område foregøgle os, at vi i dag kan disponere uafhængigt af omverdenen, lige så lidt som vi kan benægte, når vi skal være realitetsbetonede, at ikke mindst de europæiske fællesskabers beslutninger, også selv om vi holder os udenfor, på væsentlige områder vil få afgørende betydning for vor dagligdag. Det må efter min opfattelse være klogere at sætte sig sammen med de andre europæiske lande ved forhandlingsbordet og øve indflydelse på beslutningerne, frem for at afvente, at de internationale telegrambureauers reportere skal berette for os, hvil-

ke beslutninger andre – uden vor medvirken – har truffet.

De europæiske fællesskabers hidtidige historie er i øvrigt i høj grad et udtryk for, at de mindre lande gang på gang har formidlet samarbejdet mellem de større lande og på den måde øvet en betydelig indflydelse, som de i hvert fald aldrig har kunnet opnå, hvis de blot var blevet udenfor i »splendid isolation«. Jeg har i øvrigt aldrig kunnet forstå den argumentation, der hævdede, at vi ingen indflydelse fik, hvis vi meldte os ind i EF, medens vi – stående udenfor – var sikker på at få en vældig indflydelse ved at tjene som eksempel for alverden.

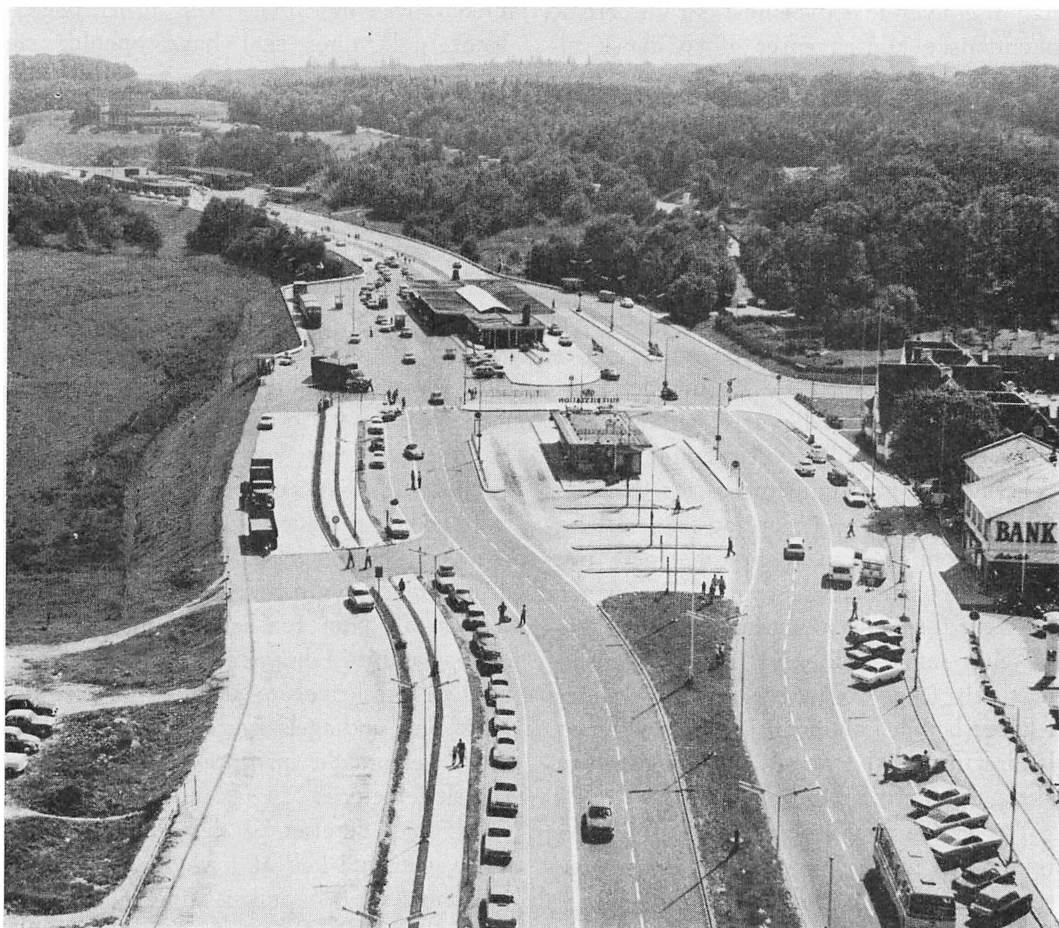
Jeg er overbevist om, at Danmark bør tilslutte sig et udvidet europæisk fællesskab, først og fremmest for at yde sit bidrag til, at et mellemfolkeligt samarbejde i Europa bliver beslutningsdygtigt og handlekraftigt, og ikke kun en leg om ord.

Også fællesmarkedsmodstandere giver udtryk for, at de gerne vil deltage i et udvidet europæisk samarbejde, men de vender sig imod den form, det har i EF. Heroverfor må man i al stilfærdighed have lov til at erindre om, at et internationalt samarbejde i Europa ikke kun kan udformes efter dansk skræddersyet ønskemål. Skal et mellemfolkeligt samvirke være resultatrigt, må det dels tage hensyn til realiteterne og dels bygge på en vilje til kompromis. Sagt uden malice er jeg da enig i, at Romtraktaten var blevet mere dansk, mere i overensstemmelse med vor tradition, hvis danske alene havde skrevet den, men jeg må have lov til at erindre om, at medens vi i de nordiske lande, der har så meget tilfælles, brugte 25 år efter Den anden Verdenskrigs afslutning til kun at træffe temmeligt begrænsede beslutninger – der i øvrigt lader sig opretholde ved en dansk tilslutning til EF – så var det andre lande, nemlig de nuværende seks medlemslande i EF, der trods store historiske modsætninger traf den beslutning at bygge bro over fortidens ufred og gennemføre et organiseret

europæisk samarbejde, der igennem snart 15 år har vist, at man tager den tid, der er fornøden, for at nå frem til enige beslutninger. Når også Storbritannien kan godkende Rom-traktaten som udgangspunkt, er det urealistisk af Danmark at forlange, at størstedelen af det demokratiske Europa så at sige skal »begynde forfra«, fordi Danmark – eventuelt – vil være med i et europæisk samarbejde.

Vi må respektere de resultater og erfaringer, der hidtil er opnået ved opbygningen af EF, og det er farisæisk at henvise til, at EF ikke er tilstrækkelig demokratisk og i øvrigt for materialistisk for os danske. Jeg erindrer om, at der i alle fælledsmarkedslandene og i alle ansøgerlandene er regeringer udgået fra folkevalgte parlamenter, og når i Danmark den yderste venstrefløj, hvis kærlighed til vestlig demokrati unægtelig er temmelig platonisk, er bekymret, så kan disse kredses advarsler på disse områder i hvert fald ikke tillægges alvorlig vægt. Det var de samme yderligtgående venstreorienterede kredse, der rasede imod Marshall-hjælpen, der vendte sig imod OECD, der ivrigt frarådede dannelsen af EFTA, der stemte imod oprettelsen af Nordisk Råd. De er ikke de rette vejledere for et demokratisk Danmark.

Det er heller ikke retfærdigt at pege fingre imod de europæiske fællesskaber under henvisning til, at de er for materialistiske, underforstået at vi danske er langt mere ideelt betonedede i vort hverdagsliv. Det er i hvert fald forståeligt, at man ved dannelsen af de europæiske fællesskaber for ca. 15 år siden måtte lægge afgørende vægt på at forbedre produktiviteten i Europa for på den måde at sikre en høj levestandard og en større beskæftigelse, og vi danske har med garanti 1960'erne igennem ikke været mindre interesseret i stigende indkomster, end man har været ude omkring i Europa. Derimod har den nuværende formand for fællesmarkeds-kommissionen, den mangeårige hollandske socialdemokratiske minister, Sicco Mansholt,

Luftfoto af grænseovergangen ved Kruså. Front eller bro? E. Haunstrup Clemmensen: »Er ikke netop de europæiske fællesskaber et konstruktivt forsøg på at bygge bro over århundreders ulykkelige modsætningsforhold i vor del af

verden, og er det ikke naturligt, at vi, der hører til i et demokratisk Europa, er med, når størstedelen af dette område beslutter sig til et virkeligt samarbejde?«

jo netop i år i sit alvorlige manifest understreget, at vi nu er nået så langt i arbejdet for en forhøjet levestandard, at de problemer, der melder sig med størst styrke, er at forbedre miljøet, undgå rovdrift på ressourcerne og bekæmpe forureningen mere effektivt.

Det er opgaver, som også Danmark er afgørende interesseret i løsningen af, og som bedst kan løses i kraft af et internationalt samarbejde, men her som på andre områder gælder det, at skal disse løsninger straks fra

starten være globale, så vil det tage uendelig lang tid at nå frem til resultaterne. Ønsket om at nå frem til det bedste vil i så fald blive det godes fjende. Derfor er det mere realistisk, at man inden for de enkelte regioner, f. eks. det demokratiske Vesteuropa, forsøger at nå til resultater og derefter i samarbejde med andre dele af verden stræber efter at få gjort de trufne beslutninger så geografisk omfattende som muligt.

Selv om det internationale samarbejde således er det fundamentale, er det da natur-

ligt, at enhver ansvarsbevidst bør vurdere de økonomiske konsekvenser af en dansk tilslutning til EF, både på kortere og – hvor svært det end kan være – også på noget længere sigt.

Det er karakteristisk i den debat, der er foregået i Danmark, at milliardbeløbene har svimlet i luften, og decimalerne har svirret omkring os, men også karakteristisk, at ingen har turdet hævde, at det ville betyde et økonomisk tilbageskridt for Danmark at deltage i et med Storbritannien udvidet europæisk fællesskab. Alle er i virkeligheden enige om, at det vil betyde økonomiske fordele, men EF-modstanderne påstår, at fordelene ikke vil blive så store og ikke så langvarige, som de ivrigste EF-tilhængere tror.

Hvis det imidlertid ligger således, at man føler sig forpligtet af ønsket om et mellemfolkeligt samarbejde også i den verdensdel, man selv lever i, og dette samarbejde oven i købet betyder økonomiske fordele for ens land, kan det ikke være så forfærdeligt vanskeligt at træffe beslutningen.

Det er klart, at jordspørgsmålet først og fremmest i grænselandet må tillægges afgørende betydning. Kampen om jorden har i den sønderjyske nationalitetskamp været af udslagsgivende betydning. I denne forbindelse er det nu vel værd at erindre sig, at ingen hverken kan eller vil tvinge danske jordejere i Nordslesvig til at sælge til udlændinge. Man må både undersøge virkningerne for de rekreative arealer og for de erhvervsmæssige jordkøb i byerhverv og landbrugserhverv. EF-reglerne foreskriver som bekendt ingen pligt til at liberalisere EF-borgeres ret til at erhverve rekreative arealer i et andet medlemsland. Selv om vi således fra dansk side, ikke mindst i forhold til Tyskland, har meget store og attraktive kystarealer, som vi meget gerne ser, at andre europæiske lande – også Tyskland – sender turister på ferieophold til, har de pågældende ingen ret til at erhverve jord, uden at det sker i overensstemmelse med 1959-lovgiv-

ningen, der enten foreskriver, at den pågældende udlænding skal have opholdt sig mindst 5 år i Danmark eller have taget varigt ophold her i landet eller have opnået justitsministeriel tilladelse til at få skøde på dansk jord. Den sidste tilladelse gives som bekendt bogstaveligt talt aldrig; end ikke danske sydslesvigere har kunnet få lov til at få skøde på et sommerhus nord for grænsen.

Dertil kommer, at det danske folketing i enighed har foreskrevet, at den erhvervsmæssige udnyttelse af rekreative arealer, f. eks. til at drive en slags sommerhuskolonier, er gjort til et koncessioneret område, der i hvert enkelt tilfælde forudsætter den danske regerings godkendelse. Her kan man ikke diskriminere og generelt tillade en sådan erhvervsaktivitet for danske, men forbyde det for andre EF-borgere, men man kan, og man vil foreskrive, at sådanne tilladelser kun gives rent undtagelsesvis og i så fald til alment velgørende institutioner som f. eks. Dansk Folkeferie.

Ser man derefter på det almindelige erhvervsmæssige køb af jord, har vi allerede i henhold til fast praksis givet udlændinge tilladelse til at erhverve den jord, på hvilke byerhvervsmæssige aktiviteter skal lokaliseres, og da de pågældende i givet fald må forventes at skabe arbejdspladser for danske borgere, er der vel ingen, der er tilhænger af, at man på dette område skal indskrænke den praksis, der hidtil gnidningsløst er gennemført.

For landbrugserhvervets vedkommende er reglen som bekendt inden for EF i dag den, at man kun kan erhverve landbrugsjord i et andet EF-land, hvis man forud i mindst to år har gjort tjeneste ved landbruget i det pågældende land eller erhverver en ødegård og igen bringer denne i landbrugsmæssig drift. Selv denne meget begrænsede liberalisering for landbrugsjordens vedkommende træder først i kraft 5 år efter Danmarks eventuelle tiltrædelse af de europæiske fæl-

lesskaber. Og skal disse regler senere liberaliseres, kan det i hvert fald først ske, efter at Danmark har siddet med ved forhandlingsbordet.

Selv efter en dansk tilslutning til EF vil dansk landbrug næppe være en så lukrativ forretning, at andre EF-borgere ligefrem står i kø for at erhverve danske landbrugsejendomme, hvorimod jeg tror, at de forbedrede vilkår for vort landbrugserhverv vil betyde, at flere danske unge, end det i dag er tilfældet, vil være interesserede i at overtage familiebrugene. Jeg benægter imidlertid ikke, at der i enkelte tilfælde kan blive tale om, at landmandssønner syd for grænsen efter at have gjort tjeneste hos f. eks. tysksindede landmænd nord for grænsen i nogle år kan være interesseret i at søge at erhverve danske landbrugsejendomme, men jeg tror, det i givet fald kun bliver et fåtal, der ikke på nogen måde vil øve indflydelse på det nationale styrkeforhold.

Jeg ved godt, at man skal være varsom med at drage paralleller fra andre lande, men tyske landmænds køb af landbrugsejendomme, f. eks. i grænseegnene i Frankrig, er så beskedent, at det simpelthen ikke giver anledning til nogen som helst problemer.

For byerhvervenes vedkommende er jeg overbevist om, at det generelle økonomiske klima i hvert fald i så lang en overgangsperiode, vi kan se frem, vil blive bedre, hvis Danmark tilslutter sig EF, og jeg synes, det i den forbindelse er karakteristisk, at den henvendelse, den slesvigholstenske landsregering i slutningen af februar 1972 rettede direkte til fællesmarkedetsmyndighederne, netop giver udtryk for bekymring for, at dansk, og det vil i denne forbindelse i stor udstrækning sige nordslesvigsk erhvervsliv, vil betyde en meget farlig konkurrence for det slesvigholstenske erhvervsliv. For det første virkede det vel pudsigt, at et tysk enkeltland, der dog ikke er nogen suveræn

stat, henvendte sig direkte til fællesmarkedet i Bruxelles, og for det andet var formålet med henvendelsen vel også at øve et vist indtryk i Bonn for temmelig direkte at henvende opmærksomheden på, at Tysklands nordligste distrikter ikke just havde kunnet være overvældet af forbundsmyndighedernes bevågenhed, men der er næppe tvivl om, at henvendelsens grundpåstand var rigtig, at dansk erhvervsliv på de fleste områder fuldt ud er konkurrencedygtigt med det tilsvarende tyske, ikke blot inden for byggesektoren, hvor det er så helt åbenbart, men også på andre væsentlige områder.

Derimod må man nok erkende, at den tendens, der nu i en årrække har været, til at lokalisere danske og andre nordiske virksomheders filialer umiddelbart syd for den dansk-tyske grænse »for at komme indenfor i fællesmarkedet«, vil bortfalde ved en dansk tilslutning, men næppe på en sådan måde, at de virksomheder, der allerede er etableret dér, vil lukke, og vi har jo i de senere måneder været vidne til, hvordan en lang række svenske virksomheder med henblik på en dansk tilslutning til fællesmarkedet, er interesseret i at lægge filialer i Danmark, ikke mindst i Jylland, selv om Sverige formentlig opnår en handelsaftale med EF for industriproduktens vedkommende, men uden at denne dog kan forventes at få en varig karakter og uden at opnå sikkerhed for, at også andre konkurrencehindringer end de toldmæssige afskaffes.

Vi danske står over for at skulle træffe, hvad der med rette er betegnet, som en historisk beslutning. Jeg håber og tror, at der bliver tale om en klar afgørelse befriet for tidligere tiders forståelige bitterhed over for en anden nationalitet og båret af viljen til at se kendsgerningerne i øjnene: at vi hører til i det demokratiske Vesteuropa og dér bør tage vort medansvar og øve vor medindflydelse.

Grænselandet og Fællesmarkedet II

AF JES CASPERSEN

Viceformand for Foreningen Norden i Danmark, næstformand i H. P. Hanssens Mindefonds styrelse og medlem af den sønderjyske skoleforenings styrelse, Jes Caspersen, Åbenrå, der for øvrigt blandt sine tillidsposter også havde hvervet som formand for den i jubilæumsåret 1970 opløste sammenslutning »De sønderjyske danske Samfund«, mener, at vi skal sige nej til Fællesmarkedet den 2. oktober 1972.

Skal Danmark bevare sin 1000-årige stilling som et frit og uafhængigt rige i frit samarbejde mellem alle verdens nationer for fremme af fred og velfærd, eller skal det gå ind i et snævert økonomisk og politisk fællesskab bestående af en sluttet kreds af central- og sydeuropæiske stormagter sammen med Storbritannien og de mellemliggende mindre lande?

Sådan kan man vistnok kort præcisere den nuværende situation i drøftelserne for eller imod Danmarks indmeldelse som medlem af Romunionens lande.

Ved afgørelsen af dette spørgsmål, ligesom de fleste andre, som vi skal tage stilling til, kan anføres argumenter både for og imod. I sidste ende må der af den enkelte borger foretages en afvejning af, hvad der for ham (hende) betyder mest. For mange har det hidtil først og fremmest været de økonomiske synspunkter, der har været afgørende, idet vel alle mener at fremme freden og forståelsen mellem nationer og folk bedst ved deres stillingtagen. Men når nu »vismændene« mener, at det økonomiske efter en kortere overgangstid vil trække sig i lave – måske på et par procent lavere ni-

veau –, så kan det vel være rigtigt, som fhv. udenrigsminister Hartling sagde det på et møde i Sønderborg i foråret, for alle at se bort fra det økonomiske som det helt afgørende ved afgivelsen af ens stemme, og lægge vægten på det politiske. Vi, der gennem mange år har været modstandere af »politiske grunde«, kan undre os noget over, at tilhængerne først nu tager dette synspunkt op – men sådan er det altså. Jeg vil da prøve at gøre rede for de politiske synspunkter i det følgende og komme med nogle slutbemærkninger om særlige grænseforhold.

Danmark har gennem mange år lagt overordentlig stor vægt på det bredest mulige og det stærkest mulige internationale samarbejde. Må jeg nævne Folkenes Forbund og efter den anden krig FN og dets underorganisationer – økonomiske og kulturelle – samarbejdet i OEECD, hvor vi tilmed har stillet generalsekretær (Thorkil Kristensen) – i GATT og i NATO. Der kan vel være grund til at nævne, at samarbejdet i OEECD gælder: »Frigørelse af handelen og betalingerne mellem deltagerlandene (alle vesteuropæiske plus USA, Canada og Japan) og en koordinering af landenes samarbejde med udviklingslandene«. Grundprincippet i dette samarbejde, hvis resultater man fra ja-sigernes side burde lade være med at nedvurdere, således som det i debattens hede alt for ofte er tilfældet, har været samarbejde mellem suveræne stater.

I modsætning hertil betyder samarbejdet imellem Romtraktatens lande (hos os kaldet EF) et samarbejde mellem en langt snævrere kreds af lande og et samarbejde med fælles overnational styring af fælles organer med

besluttende myndighed i form af forordninger, der gælder umiddelbart over for borgerne i medlemsstaterne og uanset, om de i givet fald måtte komme i konflikt med landenes egne love, som de ganske enkelt fortrænger. Må jeg som et meget klart eksempel på, hvad jeg her tænker på, citere følgende sætning fra side 8 spalte 2 i forslaget til ændring af lov om folkepension (gælder også forslag om invalide- og enkepension), som er vedtaget lige før folketingets hjemsendelse forleden:

»Da forordningen efter artikel 189 i Romtraktaten vil gælde umiddelbart for Danmark ved indtræden i Fællesskaberne, vil pensionslovenes krav om dansk indfødsret, for så vidt angår de persongrupper, der er omfattet af forordningens regler, blive fortrængt af forordningens regler, og det er derfor retligt set ikke nødvendigt at ændre bestemmelsen herom i pensionslovene.«

Der kunne allerede nu nævnes meget andet, men lad denne »smagsprøve« være nok til at vise, hvor indgribende fjernstyringen ved »forordninger« vil blive.

Folketingets medvirken er altså ikke engang påkrævet på et så »nationalt« område, som vor pensionslovgivning ellers skulle være efter fortalernes fremstillinger.

Hvem er det da, der fremtidig træffer afgørelser med hensyn til vor landbrugspolitik, vor handelspolitik, vor valutapolitik, vor skattepolitik, vor selskabs- og næringsret, vor erhvervs politik, vor jordpolitik, vor kapitalmarkedspolitik og sidst, men ikke mindst, vor budgetpolitik – for her kun at nævne det økonomiske, der direkte er hjemlet i Rom-traktaten? Så har jeg endnu slet ikke nævnt vor udenrigspolitik og vor sikkerhedspolitik, hvor vi i hvert fald har tiltrådt retningslinierne.

De styrende organer er rådet (ét medlem fra hvert land – ganske vist med forskellig stemmевægt – varierende fra 10 stemmer til hver repræsentant fra stormagterne ned til tre for Danmark og Norge) og kommissio-

nen, (hvor de fire stormagter får hver to og de små lande hver ét medlem). Disse organer udsteder uden parlamentarisk kontrol (EF-parlamentet har ingen myndighed) forordninger, direktiver og beslutninger, der er umiddelbart gyldige enten over de enkelte borgere i medlemsstaterne eller over for staterne. I Danmark kender vi ganske vist »forordninger« i perioden fra 1660, da enevælden blev indført, og til 1849, da den blev afskaffet – men før den tid og efter den tid havde og har vi »love« udformet ved befolkningens direkte indflydelse – i varierende former ganske vist – men alligevel ganske klart givet ved et folkestyre og i modsætning til »forordninger« fra et »fåmandsvælde« som det i Bruxelles. Dertil kommer, at beslutningerne i EF tages for lukkede døre, og at al fremtidig politisk debat i vort land på livsvigtige områder for den enkelte borger og for vort samfunds udvikling vil være at anse som krusninger – uden indflydelse på beslutningernes indhold. Den hjemlige kontrol vil højst være efterfølgende uden mulighed for at ændre et komma. Nærdemokratiet og fornemmelsen af »at være med« i beslutningsprocessen vil forsvinde. Dermed lidt efter lidt også interessen for politik, som man alligevel ingen indflydelse har på. Denne udvikling vil indeholde en dødelig fare for den levende politiske interesse, der hidtil har været et særkende for os som et frit nordisk folk med helt anderledes stærke traditioner for medansvar for udviklingen på alle samfundets områder, end de, der kendes i de centraleuropæiske medlemslande – store som små. Vi vil politisk være udsatte for at synke ned på almuestadiet fra »Jeppe på Bjerget«s tid.

For mig vejer alt dette så stærkt, at det må blive nej til et bureaukratisk fåmandsvælde fra Bruxelles.

Jeg ved godt, at ikke så få – også folk fra såkaldt indflydelsesrige kredse – mener, at dette ikke kan være så galt. Vi har jo – siger de – gennem de sidste 10–12 år vist, at vi

ikke har været i stand til at klare vore egne sager, og det kan derfor ikke være så galt at komme under administration udefra. Jeg nægter at tro på, at dette synspunkt dækker et flertal i vort folk.

Alt dette følger direkte af den Romtraktat, som regeringen har skrevet under på. Men derudover har man for overhovedet at få lov til at forhandle om optagelse måttet forpligte sig til »at acceptere planerne for de europæiske fællesskabers videre udvikling og til at acceptere fællesskabernes politiske mål«. Jeg skal kun til nærmere forståelse af, hvad der ligger heri give et citat fra hver af to politisk betonedede rapporter, som vi har accepteret linien i, og som udenrigsråd Jens Christensen, Danmarks chefforhandler i Bruxelles (tidligere i samme rolle ved Nordeplanens udarbejdelse), har kaldt »de politiske hensigts-erklæringer«.

Fra Wernerrapporten:

» ... gennemførelsen af den økonomiske og monetære union på det institutionelle område vil stille krav om oprettelse eller ændring af en række fællesskabsorganer, til hvilke der bør overføres visse beføjelser, som hidtil har påhvilet de nationale myndigheder. Denne overførelse af kompetence udgør en proces af fundamental politisk betydning, som implicerer den gradvise udvikling af det politiske samarbejde. Den økonomiske og monetære union virker således som en spore for udviklingen af den politiske union, som den ikke i det lange løb vil kunne undvære«.

Fra Davignonrapporten:

» ... iværksættelsen af den fælles politik, der allerede forfølges, eller som er ved at blive udformet, kræver en tilsvarende udvikling på det politiske område med henblik på at føre det tidspunkt nærmere, da Europa kan udtrykke sig med én stemme. I overensstemmelse hermed er det vigtigt, at opbygningen af Europa gennemføres i hinanden følgende etaper, og at den mest velegnede metode og de mest velegnede instrumenter med henblik på at tillade fælles politisk

handling gradvis udvikles Europa må forberede sig på at udøve det ansvar, som dets udvidede sammenhold og voksende rolle gør det til en pligt og samtidig en nødvendighed for det at påtage sig i verden«. (Citatene er fra udenrigsministeriets oversættelser af Werner-rapporten og Davignon-rapporten).

Foreløbig er man nået til fælles udenrigspolitiske konsultationer, og vi har (efter en blød indsigtelse) fået at vide:

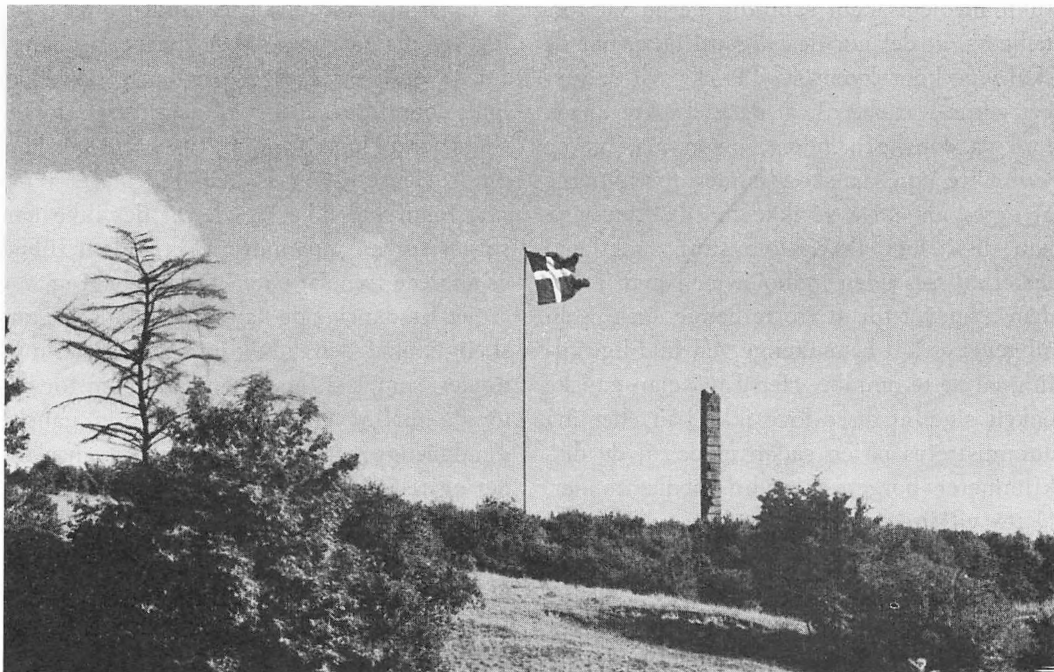
»at regeringerne i overensstemmelse med rapporten skal konsultere hinanden i alle vigtige udenrigspolitiske spørgsmål. Dermed vil intet emne inden for dette område på forhånd være udelukket«.

Konsultationerne har til formål »at styrke medlemmernes solidaritet gennem en harmonisering af deres synspunkter, afstemning af deres holdning og, hvor dette forekommer ønskeligt og muligt, fælles handling«.

Foreløbig bliver der oprettet et fælles sekretariat.

Vi har gennem mange år haft regelmæssige »konsultationer« mellem de nordiske landes udenrigsministre og derved opnået en fælles holdning i mange situationer – specielt inden for FN og slet ikke at forglemme ved de afgørende forhandlinger i »Kennedyrundten«. Det vil vist være indlysende også for dem, der ikke gerne vil indrømme det, at vi ikke både kan have en fælles nordisk holdning, en holdning, som dog alle verdens lande, trods vore landes lidenhed, hidtil har haft stor respekt for, og en »EF«-holdning forskellig fra den nordiske. Medlemskab af EF vil derfor – måske langsomt – men alligevel sikkert skille os fra det øvrige Norden. De nordiske flag ved grænsen må tages ned som symbol på grænsen mellem Norden og det øvrige Europa. Danmarks stemme som selvstændig stat i den internationale debat vil for evigt forstumme. »Europa skal tale med én stemme«.

En lille frisk oplevelse fra en international kongres: Hollænder til dansker: »Hold fast

Skamlingsbanken – et nationalt samlingssted med nordisk baggrund.

Jes Caspersen: »Det vil vist være indlysende også for dem, der ikke gerne vil indrømme det, at vi ikke både kan have en fælles nordisk holdning, en holdning, som dog alle verdens lande, trods vore landes lidenhed, hidtil har haft stor

respekt for, og en »EF«-holdning forskellig fra den nordiske. Medlemskab af EF vil derfor – måske langsomt – men alligevel sikkert skille os fra det øvrige Norden. Danmarks stemme som selvstændig stat i den internationale debat vil for evigt forstumme.«

på dit standpunkt. Det er også vort, men vi er bundet ved en vedtagelse i rådet og kan derfor ikke sige andet her«. Holland måtte være tavs, Danmark kunne tale – endnu!

Vel er vi små, og vel er vor indflydelse beskeden, men vi er et folk med en tusindårig frihedstradition – ældre end nogen af de nuværende medlemsstater – specielt de mindste af dem, som man så gerne vil sammenligne os med. Danmark skal ikke også savnes i folkenes række af selvstændige stater, men skal som en suveræn stat og et frit nordisk folk deltage i samarbejdet mellem alle verdens nationer for fredens bevarelse og til fremme af menneskeligheden i det mellemfolkelige samarbejde.

Dette er min anden væsentlige begrundel-

se for at stemme nej den 2. oktober.

Til sidst vil jeg kort pege på nogle hjemlige grænseforhold. Ganske vist fik jeg for nylig på et møde »i det gamle land« at vide, at »Danmark er mere end Sønderjylland«. Ja – men Danmark er *også* Sønderjylland – eller rettere sagt Nordslesvig. – At der så er nogen blandt os selv, der, selv når vi får statens tilbud om ekstraordinær grænselandsstøtte, glemmer vor grænselandsforpligtelse, skønt de ellers taler smukke ord om, at vi nok skal klare vor kulturelle kamp, kan man undres meget over. Men sådan er der jo så meget!

Vi har netop i folketinget fået vedtaget nogle jordlove. For det er jo egentlig løjerligt, at de samme mennesker, som går ind for

fuldt medlemskab, samtidig gerne vil fortælle os, at det gør de alligevel ikke, når de skal tage konsekvenserne. F. eks. vil de meget gerne fortælle os, at de »vil sikre dansk jord på danske hænder«, og at man gerne »vil sikre vore danske strande« for følgerne af deres »ja«. Da vi ikke må diskriminere, kan disse love ikke blive stort andet end teaterkulisser uden indhold, men man rejser dem alligevel for at trøste bange sjæle, som alligevel er lidt betænkelige ved fuld ligestilling på dette område. Hertil må man ganske enkelt sige, at disse love ikke kan eller må administreres på en sådan måde, at de diskriminerer borgere i andre medlemsstater. Dette vil ingen kunne bestride, ellers skal domstolen i E.F. nok fortælle os noget andet. Dette forhold vil der blive gjort rede for på anden måde. Kun skal her nævnes, at der ingen steder i 1959-loven, som man jo stadig peger på, står, at man skal have boet her i landet i fem år for at kunne købe eller leje fast ejendom. Man hører gang efter gang denne påstand, men det bliver den ikke mindre forkert af.

Derfor: Vil vi ikke udsætte os for en snigende infiltration med hensyn til ejerforholdet til fast ejendom, og dette har ganske særlig interesse i grænselandet, så skal man også af denne grund stemme nej den 2. oktober. Det er min tredje begrundelse.

Og til allersidst: Nu har vi i en årrække kunnet leve i en afslappet atmosfære i grænselandet i forholdet mellem herbergstatens folk og mindretallet. Vi har kunnet leve i overensstemmelse med det gamle ordsprog, der siger, at »der skal være gærde mellem gode naboer«. Vi fik i 1920 et sådant gærde, og det blev i 1945 anerkendt af mindretallets nye politiske ledelse. Derfor fik vi omsider en harmoni i vor daglige omgang, som alle kun kan glæde sig over. Når nu mindretallet (Der Nordschleswiger den 25. marts 1972) som den ene af tre vigtige begrundelser for mindretallet til at stemme »ja«, nævner, at mindretallet kan komme ud af »den absolut-

te isolering« ved den frie vandring indenfor E.F. og den dermed (gen)åbnede mulighed for tilvandring, kan vi fra dansk side ikke lade som intet. Den tidligere tyske folketingsmand Hans Schmidt, Oksbøl, siger herom i Flensborg Avis den 16. marts i år: »... man skal ikke hævde, at der ikke kan sørges for en indvandring. Et sådant tilbud er allerede fremsat på en »Deutsche Tag ...«

Set fra dansk side kan dette ikke være ønskeligt. Skal den udvikling gennem århundreder, som 1920-grænsen satte bom for begynde forfra? Gør den det, vil vi ganske uundgåeligt igen få spændinger i grænselandet og risikere en kampsituation, som ingen kan være tjent med. Der vil opstå en ganske klar fare for et brud med den udvikling, som vi nu i en årrække har kunnet glæde os over. Vi er kun et lille land og et lille folk, og ønsker vi at leve uden dagligt pres fra det store land og det store folk mod syd, der ligger os nærmest og som vi på så mange områder har så meget fælles med, men som også i mangt og meget er vor skæbne på godt eller ondt, så kan det kun lade sig gøre ved at oprettholde grænsen fra 1920 med fuld adgang til selv at bestemme, hvor mange gæster vi ønsker at modtage, og under hvilke former det kan ske. Vil man derfor bevare freden og harmonien i vor snævre landsdel, så kan det kun lade sig gøre ved at stemme nej den 2. oktober. – Det er min fjerde begrundelse herfor.

Til allersidst: Vi, der er modstandere, har ikke noget ønske om at isolere os, men ønsker tværtimod samarbejde – men til alle sider og også med dem, der i EF har isoleret sig selv i en snæver gruppe, og vi anser det for en berigelse at kunne påvirke og blive påvirket af kulturstrømninger fra fremmede lande, således som det altid har været tilfældet. Men vi vil selv kunne sætte grænsen for, hvor langt påvirkningen skal kunne gå, og denne grænse kan i sidste ende kun sættes geografisk og sprogligt af en stat, der er suveræn inden for sine egne grænser.

Udsigt fra et højdepunkt

AF MORTEN KAMPHÖVENER

Redaktør Morten Kamphövener, Åbenrå, fortæller om det historiske Knivsbjerg og den smukke omegn.

Det hænder ikke så sjældent, at man overser noget virkeligt seværdigt, fordi interessen fanges af andre ting, og det er ikke blot en enkelt gang tilfældet, men så at sige en regel, om hvis undtagelse der kunne skrives bøger. Den, der på vejen fra Haderslev til Aabenrå passerer landsdelens højeste punkt, Knivsbjerg, tvinges uvilkårligt til at have opmærksomheden vendt mod vest. De fleste aner sikkert ikke, at den udsigt har en hel del at sige betragteren.

Udsigt mod øst og vest

Hovedvejens indskæring i højdedraget hindrer ganske vist for en del udsynet og af en høj bakke, det såkaldte Hjulsbjerg. Men den, der engang fra selve Knivsbjerg har vendt blikket mod vest, vil sent glemme det storslåede landskab, som her udbreder sig for øjet. Det er et strålende billede af dansk natur, man får ved at skue ud over bæltet mod øst: Kystens fint svungne linie ud mod Halk Hoved, ret forude den lille ø Barsø, og på den anden side bæltet Helnæs og Fyn. Man har svært ved at løsrive sig fra dette syn og glemmer næsten, hvor man opholder sig. Men endnu stærkere fængsles man af det, man oplever ved at vende øjet mod vest.

Vi befinder os i den østligste del, den yderste spids af det gamle Sønder Rangstrup herred, og herfra åbner sig næsten som en port mellem de langstrakte højdedrag ud-

synet gennem hele herredet ud til de flade hedestrækninger med de små bakkeøer. Mod nordvest lægger man mærke til Hovslund mølles flittige vinger. Øjet er her i stand til at følge vandskellet, som bugter sig omkring Knivsbjerg mod sydøst, hvor det er ganske nær bæltet. Vi står her på en af Nordslesvigs mest iøjnefaldende endemoræner. Den er 9 kilometer lang, og fra Knivsbjerg går flere buer bag hinanden ud mod syd og forsvinder på Løjt Land. Alene på Genners marker er der 60 stednavne, som ender på bjerg, høj eller fold.

Ved foden af Hjulsbjerg ligger Genner by. Sært at tænke på, at den engang skal have haft rettigheder som flække. Gennem århundreder har den hygget sig i læ af de høje banker, og det er højest sandsynligt, at den i sin tid er blevet grundlagt af de mennesker, som i stenalderen boede ude ved kysten, og som ved landopdyrkningens begyndelse har udsøgt sig denne lune plet. Et par stednavne synes for øvrigt at bekræfte overleveringen om, at der har ligget en kirke eller et kapel på en høj øst for landevejen Haderslev–Aabenrå og syd for vejen, der ved Lyngtofte kro fører til Genner havn.

Åsen fra istiden

Man kan ikke andet end fryde sig over de mangfoldige variationer, der er i dette landskab. Istidens revolution har her sat sit tydelige præg. Her oppe fra kan man skønne, hvor smeltevandet har brudt sig vej gennem tunneller, der nu aftegnes som maleriske kløfter, »holer« kalder den stedlige befolkning dem. Og man bør også søge at

få den karakteristiske ås, som krydser endemorænen, i kikkerten. Den følger tydeligt nok parallel med den retning, isen i sin tid tog.

På begge sider har den moser, bedre kendetegn kan en flodseng fra istiden ikke have efterladt sig. Den begynder hinsides et lille vandløb i Løjt sogn, Kallesbæk, fortsætter derpå ind i Lerskov plantage, som man her fra bjerget har i sydvest, og vedbliver så på Øster Løgum sogns grund til den syd for Lerskovgårdene går ind i Rise sogn. Men smukkeste er den, hvor den tager sin begyndelse. Det er, hvor den næsten styrter sig ned mod bækken ved Rundemølle. Her har vi et af de skønneste punkter i hele Nordslesvig.

Hærvejen på morænevolden

Men nu er vi allerede kommet uden for det område, det her er hensigten at beskrive. Vi vender atter blikket mod vest ind gennem den port, der ligesom åbner vej ind til en helt anden verden. Bag Genner by ser man et langstrakt, smalt bakkedrag, og atter længere mod vest ligger en bredere bakkeø, som krones af Arnbjerg. Aller vestligst, hvor de store omvæltninger ved landskabets tilblivelse er standset og ebbet ud, ligger den flade, tidligere hedeslette, isprængt et par små bakkeøer. Af dem er der endnu flere længst mod vest, som dog ikke er så let at få øje på. Det samme gælder de grupper af gravhøje, som ligger herude, kendetegnende, at vi her har en af oldtidens bebyggelser foran os. Mere iøjnefaldende er den langstrakte Rangstrup herreds bakkeø med det bratte fald ned mod den laveste del af hedepladen, hvor den lille Surbæk vender og drejer sig på vej til sin forening med Rødeå helt langt ude.

Dette storslåede og betagende udsyn havde der været lukket for, hvis ikke tidligere tiders rydningsmænd havde fjernet den skov, som stod her, hvor landet nu

ligger frit med sine banker, kløfter, moser og åse. Angrebet både fra øst og fra vest måtte skoven vige og gøre gavn ved opførelse af boliger til mennesker og dyr, samtidig med, at den måtte give plads for opdykningsbestræbelserne. Af samme årsag er vi i stand til at ane, hvor den gamle Hærvej befinder sig i landskabsbilledet langs ryggen ad den vestlige morænevold. Ja, vi kan endog nogenlunde udpege, hvor den krydses af resterne af en fortidig forsvarsvold, hvis alder er uvis, men som formentlig dog ikke stammer fra oldtiden. Men den har tydeligt nok haft til formål at spærre for trafikken på Hærvejen, da den både i øst og vest ender i mosedrag.

Hærvejen er en af de blodigste færdselsårer i Danmarks historie. Ad den har hærenes masser, tros og landsknægte bevæget sig. Ad den er konger og hærførere draget på togt, og flere af dem har bedet i de krohuse, der lå til afbenyttelse langs vejen. Men det har været en smertens vej for den befolkning, som boede i dens nærhed.

Ikke mindst det 17. århundredes krige drog blodige spor hen over egnen. Under Tredivårskrigen og den påfølgende Svenskekrig blev bønderne plyndret for næsten alt, hvad de ejede, mange forlod deres gårde, som i mangfoldige år derefter kom til at ligge øde hen. I krigenes spor fulgte pest og andre ulykker, og senere fik befolkningen kvægstestens tunge svøbe at mærke.

Statskassen savnede bøndernes skatter

Før krigen havde den golve jord på disse egne afkastet tilstrækkeligt til, at bonden kunne ernære sig godt. Nu blev det den rene elendighed, som først hørte op, da det viste sig nødvendigt at ophæve jordfællesskabet og skride til udskiftning af bymarkerne. Nu er heden derude så godt som fuldstændig opdyrket, men for blot et par hundrede år siden var det meste hede. Her har bonden lært både nød og elendighed at

kende, og her har han ført en fortvivlet kamp for sin eksistens. Hans fornedrelsestilstand begyndte omkring det 16. århundredes begyndelse og sluttede ikke før mod slutningen af det 18. århundrede, da der blev sat et oplysningsarbejde ind for at rejse landbruget og gøre det mere ydedygtigt, men også for at gøre bønderne *contribuable*, som det hed i den tids sprog. De var nemlig ude af stand til at yde bidrag til statens slunkne kasse.

En oldtidsbygd

Mærkeligt at tænke sig, at derude på denne slette med dens bakkeøer, har for 3–4 eller 5000 år siden den sønderjyske befolknings aner boet. Både enkeltmandsgrave og bronzealderhøje viser os, at Nord-slesvigs datidige beboere har bosat sig i det område, som omfattedes af Rangstrup og Gram herreder. Her har der altså været en kulturbygd, og man mener, efter hvad oldtidsgrave- og veje i deres beliggenhed og forløb synes at vise, at den over Ribeejnen har stået i forbindelse med det sydlige Nørrejylland og over Bovejnen med den sydslesvigske bosættelse om Sliens indrevig. En tredje bygd fandtes på de frisiske øer.

Sagnet fra Valdemar Sejrs dage

Vi har således ikke blot gæstet et af de skønneste steder i Sønderjylland, men også et sted, hvor historien som få andre steder taler sit stærke og malende sprog til den, som har evne til at betragte et landskab og lytte til en egns tale. Fra stedet, hvor vi står, behøver vi blot at gå nogle hundrede meter ned til Genner havn til et sted, der i

dag kaldes »Trettensten«, men som for 300 år siden blev kaldt »Thyra Dannebods Skibe«, og et halvt hundrede år senere »Dannebrogskibene«. Her er det sagnets mærkelige tale, der lyder til os, men det synes ejendommeligt nok at være opstået i løbet af dette halvtredsårige interregnum.

Det hedder nemlig, at Valdemar Sejr, da han 1219 vendte tilbage fra sit togt til Estland, her lod rejse et mindemærke for sin krigsbedrift, bestående af 20 større og mindre sten, formet som skibe.

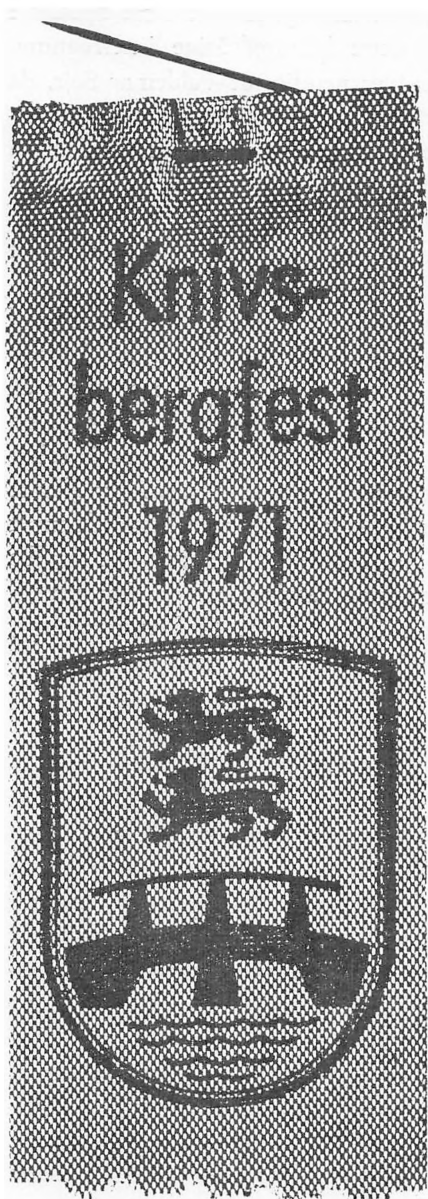
Det er naturligvis kun et sagn, og det ligner i høj grad en anden overlevering, som fortæller, at kong Valdemar fra slaget ved Reval med sine mænd sejlede til Åbenrå. Men bortset herfra, synes det at være en kendsgerning, at de mærkværdige sten og den lige så mærkværdige stensætning har eksisteret. Så sent som 1837 meddeler Schrøder i sin topografi over hertugdømmet Slesvig, at resten af stenene, af hvilke mange allerede havde fundet anden anvendelse, var blevet bragt til kongens skov, hvor de på det tidspunkt stadig fandtes.

Skibe til vands og til lands

Og der tilføjes ganske kuriøst, at en af fortidens regenter med henblik på denne stensætning skal have ytret, at han havde både skibe til vands og til lands. Lad alt dette stå ved dets værd, men det har sikkert sin rimelighed, når vort lærde stednavneudvalg er kommet til det resultat, at der i udskiftningstiden har været 13 sten tilbage af den ejendommelige skibssætning, og at dette har givet anledning til navnet »Trettensten«. Sådant kaldes stedet den dag i dag. De gamle betegnelser synes helt at være gået i glemme.

Knivsbjergfesten 1972

AF J. KR. LA COUR MADSEN

Højskoleforstander på Ungdomshøjskolen ved Ribe, J. Kr. la Cour Madsen, har deltaget i Knivsbjergfesten den 10.-11. juni 1972 og »anmelder« her det tyske mindretals årsmøde.

»Sonnabend und Sonntag Knivsbjergfest 1972«

Blau-weiss-rott, bundesflaget og et blå banner med de slesvigske løver springende over »Immervad bro« hilser os velkommen da vi ad hovedvej 10 nærmer os Knivsbjerg.

Vi drejer ind ad opkørslen og parkerer blandt det beskedne antal biler på den regnvåde parkeringsplads.

Så nærmer vi os indgangen til Knivsbjerganlægget. »Os« er forfatteren til det her skrevne og min datter, der er med som »ung sagkyndig«. Jeg tøver lidt ved indgangen – måske en smule mærkelig til mode! Er det erindringer om deltagelsen i en lang række danske årsmøder syd for grænsen, grundlovs møder i Skibelund Krat, årsmøder i De danske Ungdomsforeninger, Skamlingsbanke møder og andre folkelige friluftstævner, både som almindelig deltager og som medarrangør, der får mig til at tøve. Ser min vågne erindring om disse en smule bebrejdende på mig, fordi jeg nu lader mig tælle med i deltagerstatistikken på »den anden side«.

Spørger den bebrejdende: Hva' vil du her?

Men meningen er egentlig god nok! I disse forbrødringstider – EF og alt det der – burde man nok kende lidt mere til vor tyske nabo i det danske grænseland, og derfor er jeg altså selvbuden gæst ved Knivsbjergfesten 1972 og skal i det følgende søge at give min skildring af og forsøg på vurdering – anmeldelse kan det også kaldes – af det tyske mindretals årsmøde. At jeg undervejs ikke kan undgå at sammenligne med de tilsvarende møder syd for grænsen – i al subjektivitet – kan næppe forbavse nogen.

Unge og gamle til fest.

En hvidmalet »grænsebom« spærrer os vejen til Knivsbjerganlægget. Men da vi har sluppet 8 kr. pro persona for begge dage og fået udleveret et duplikeret omfangsrigt program, åbnes grænsebommen, så vi kan slippe ind. Allerede billetprisen noterer jeg som en væsentlig forskel, så meget har jeg aldrig betalt i Sydslesvig. Der var det i alt fald tidligere betydeligt billigere, også fik man endda som regel gratis transport.

Her må man øjensynligt selv betale for sit nationale engagement.

Tilsyneladende er man også meget økonomisk. På mærkerne står der »Knivsbjergfest 1971«, det er næppe en trykfejl, men af sparsommelighed bruger man mærkerne fra sidste år, hvor det regnede så fælt, at man ikke fik udsolgt.

Opvarmningen

Averteringen og omtalen af Knivsbjergfesten i mindretallets dagblad Der Nordschleswiger (med den nye undertitel: Deutsche Tageszeitung in Dänemark – en undertitel der er kommet til fra den 1. juni, da bladet skiftede trykkested fra Flensborg til Dannevirke i Haderslev) må nok kaldes beskeden. Der har, så vidt jeg har kunnet konstatere, kun været averteret med programmet to gange. Og kun i den avis, der udkom fredag – dagen før mødet –, har der været omtale af stævnet. Dette skønt det i år var den 25. Knivsbjergfest efter den anden verdenskrig. Men tre gange har Der Nordschleswiger dog på forsiden med store typer gjort opmærksom på Knivsbjergfesten.

Der er her en kraftig forskel på den opbak-

Der Nordschleswiger

Aparade
 Postleitzahl (DK) 62 00
 Schiffbrücke 4, Telf. (046) 23880-81 82
 Postbox 79 · Postgironr. 08 939
 Herausgeber:
 Bund deutscher Nordschleswiger
 Geschäftsführer:
 Deutscher Pressevertrieb

Verlag/Leiter: Heinrich Hänel, Druck: Modersmaats Trykkeri, 6100 Hadersleben, Erscheinung von Montag bis Sonnabend morgens, Sonnabends in Dänemark mit der Beilage „Deutsche Zeitung“ (Christ und Wall). Bezugspreis vierteljährlich 40,- Kronen, in Deutschland monatlich 6,- DM. Anzeigenleiter Max Petersen. Für Ausfälle durch höhere Gewalt und für unangeforderte eingereichte Manuskripte und Bilder keine Haftung. In der Hauptredaktion: Hanjörg Böhle (Chef vom Dienst), Stegfried Mattioli (Sport), Axel Michael Sallowsky (Fasslation) und Konstanze Kayser-Maibner. Chefredakteur Jes Schmidt

Fragen zum Knivsbergfest

* Die große Zeit der schleswigschen Bergfeste gehört der Geschichte an. Skamling ist längst tot. Manche Bergfeste südlich der Grenze ebenfalls. Der Knivsberg, das älteste der deutschen Bergfeste in unserem Raum, lebt noch. Aber ist es noch, wie viele Jahrzehnte lang, eine Manifestation des Deutschtums in unserer Heimat, trägt es noch den Charakter eines Volksfestes, ist es gar noch ein Jahrestreffen der deutschen Volksgruppe? Soviel Fragen, soviel Fragezeichen. Die Zeit geht auch nicht spurlos an der Knivsberg-Tradition vorüber.

Die Veranstalter, die Organisatoren des Deutschen Jugendverbandes, bemühen sich seit Jahren darum, dem Knivsbergfest zeitgemäße Formen und neuen Inhalt zu geben. Nicht ohne Erfolg, aber auch sie wissen, daß man mit Sport und erster Muse nicht allein auskommt, wenn man wirklich die breiten Kreise der Bevölkerung Nordschleswigs ansprechen will. Wer sich noch der Knivsbergfeste der zwanziger Jahre erinnert, weiß etwas von der magnetischen Kraft, die jung und alt damals zum Knivsberg zog. Man mußte einfach dabei sein. Die Begegnung mit Menschen aus allen Gegenden Nordschleswigs, mit Freunden und Bekannten entsprach einem wirklich echten Bedürfnis. Ist das heute noch so?

*

Als die Knivsbergfeste vor 25 Jahren, im Juni 1947, wieder erneuert wurden, bildeten die ersten Feste so etwas wie einen Rütli-Schwur. Die Nordschleswiger wollten zeigen, daß sie trotz allem noch da waren. Sie wollten beweisen, daß, wenn auch südlich der Grenze volkliche Dämme brachen, die Deutschen nördlich der Grenze festblieben und nicht von dem fortfließen, was ihnen von den vorhergehenden Generationen überliefert worden war. Entsprechend war das Echo in der weiten Welt. Überrascht stellten die internationalen Nachrichtenagenturen fest: Die deutsche Minderheit in Nordschleswig ist noch da. Sie bekennt sich zu ihrem eigenen Volk in einer Zeit, in der es keinen deutschen Staat mehr gibt, in der mit dem deutschen Namen Schmach und Schande und unsagbares Elend verbunden war.

*

Das gehört heute alles der Geschichte an, obgleich seither erst ein Vierteljahrhundert vergangen ist. Aber was Geschichte ist und zur Vergangenheit gehört, ist nicht etwas, was man einfach mit einem Besen beiseitefegen kann. Eine Volksgruppe, die die Brücken hinter sich verbrennt, ist zum Untergang verurteilt. Eine Volksgruppe dagegen, die sich zu ihren gesunden Traditionen bekennt und nicht den Weg vergißt, den sie gegangen ist, sie findet auch einen Weg, der in die Zukunft führt. Worte! Jawohl, aber sie müssen gesprochen werden.

Können die Knivsbergtreffen in der jetzigen Form wirklich zur Erneuerung unserer Arbeit und Ziele beitragen? Müssen sie nicht stärker als in den vergangenen Jahren wieder zu einem wahren Volksfest mit allem, was dazugehört, werden. Das sind Fragen, die 25 Jahre nach dem ersten Knivsbergtreffen der Nachkriegszeit gestellt werden müssen.

Vor einem Vierteljahrhundert wurden auf dem Knivsberg Signale gesetzt, die zum Wiederaufbau des deutschen Lebens in Nordschleswig führten. Vermag man heute auf dem Knivsberg einen Blick in die Zukunft zu tun und die Ziele aufzuzeigen, die heute dem Menschen am Herzen liegen und die Aussage darüber geben, wie sich die Dinge in unserem Grenzland in den kommenden 25 Jahren gestalten und wie sie geordnet werden müssen? Bringt das Fest 1972 dazu Ansätze, vermittelt es Impulse, dann erfüllt es seinen guten Sinn und wird ihn auch in den kommenden Jahren behalten.

ning de to mindretals dagblade giver deres respektive årsmøder. Tilsyneladende ofrer Der Nordschleswiger (D.N.) mere spalteplads på Hertug Hansfesten i Haderslev og Ring- riderfesten i Sønderborg end på det tyske ungdomsarbejdes Knivsbjergfest.

Knivsbjergfesten er nemlig et arrangement, der forestås af Deutscher Jugendverband für Nordschleswig, og selv om mødet betegnes som en fest for Der deutsche Volksgruppe in Nordschleswig, så er det altså ungdomsorganisationen, som er den egentlige arrangør, og det var formanden for Deutscher Jugendverband für Nordschleswig, lærer ved det tyske gymnasium i Åbenrå Hans Jürgen Nissen, der bød velkommen.

I omstående leder i D.N. stiller – formentlig Jes Schmidt – nogle spørgsmål, som er ganske interessante, fordi de giver indtryk af en spænding mellem mindretallets yngre og ældre part. Der nævnes, at de tyske ungdomsforeninger har anstrengt sig for at gøre Knivsbjergfesten nutidig i sine former. Men helt tilfreds er Jes Schmidt nok ikke. Man får ikke de brede kredse i Nordslesvig i tale alene med »Sport und ernster Muse«. Der skal andet og mere til. »En folkegruppe, som brænder broerne af bag sig, er bestemt til undergang. Hvorimod en folkegruppe, der bekender sig til sunde traditioner og ikke bemudser sin hidtidige vej, også vil finde en vej ind i fremtiden«.

Men hvad Jes Schmidt forstår ved »sunde traditioner«, og hvilke retningslinier fremtidsvejen skal være bestemt af, fremgår ikke af lederen i D.N.

Alligevel blev Jes Schmidts leder temaet for Knivsbjergfesten 1972.

Programmet for Sonnabend

Lørdag eftermiddag afvikledes en række wolleyboldkampe (Faustball). Ialt 8 hold deltog, heraf to fra syd for grænsen. Kampene varede fra 15 til 18, og både disse kampe og søndagens mange håndboldkampe afvikledes særdeles ordentligt og præcist.

Knivsbergfest 1972

Sonnabend, 10. Juni

15.00: Beginn des Faustballturniers.

16.00—17.30: Jugendgespräch mit Gästen im Jugendhof.

19.00: Standkonzert der Blaskapelle des Deutschen Jugendverbandes und des Schülerblasorchesters Tingleff in der Mulde.
(Leitung: Hans Jensen)

19.30: Kundgebung in der Mulde.

Wort zum Sonntag (Pastor Schulze, Tingleff)

Totenehrung (Jürgen Berg)

Begrüßung durch den 1. Vorsitzenden des Deutschen Jugendverbandes, Hans-Jürgen Nissen

Grüßworte der Gäste

Festrede: Dipl. Phys. Hans-Ulrich Johannsen, Kiel
Deutschlandlied

20.30: Schleswiger Speeldeel (in hochdeutscher Sprache): »Die heilige Großmutter« von Irmgard Kuhlmann.

Men eftermiddagens hovedpunkt måtte vel nok siges at være mødet mellem unge og ældre fra Nordslesvig og Slesvig-Holsten. Der var til dette arrangement samlet 50–60. Alderen var lige fra ganske unge til de aller ældste. Hvor meget de forskellige deltagere fik ud af disse to timers samtale, er det vanskeligt at gøre op. På en vis måde lykkedes det vist nok. Ganske vist havde gæsterne fra syd for grænsen placeret sig samlet ved nogle borde, men så meget dirigerede ledelsen dog, at man sørgede for at få forsamlingen blandet. Ellers var der ingen dirigeren, hvad forekom mig lovlig lidt. Det hele kom til at virke for spredt og tilfældigt. Mottoet, som blev sat for Knivsbergfesten: »Nye former med nyt indhold«, opfylder man næppe ved helt at slette formerne.

Snakken gik dog ganske livligt omkring bordene, men man havde indtrykket af, at man bevægede sig på overfladen. Nogen egentlig konfrontation, enten mellem gæster-

ne fra syd og nord eller mellem de unge nordslesvigere og den gamle garde, syntes ikke etableret.

Dagens højdepunkt var nok program-punktet:

Kundgebung in der Mulde

»Die Mulde« er en nyopbygget, aldeles herlig friluftsscene. Jeg må helt og ganske give D.N. ret, når den skriver: »Sie präsentiert sich als eine Freilichtbühne, wie man sie in ihrer Geschlossenheit und ihrer Einbettung in die Natur weit und breit nicht findet. Die Kundgebung am Abend und Vorführung am Sonntag in der Mulde profitierten davon.«

Der var efterhånden kommet flere folk til. Vel ialt mellem to og tre hundrede, måske hidkaldt af tonerne fra Blaskapelle des Deutschen Jugendverbandes og Schülerblasorchester Tingleff. Jeg noterede mig, at der ingen importerede FDF-orkestre var.

De kunne selv!

Friluftsmøder er jo normalt noget koldt noget. Denne aften var ingen undtagelse. Men der var sørget for tæpper. Endog paraplyer kunne man leje. – Tysk grundighed! – Men vejret holdt.

En vejrmelding havde iøvrigt lovet byger, hvilket nok havde holdt en del tilskuere borte.

Men koldt var det alligevel. Måske var kulden medvirkende årsag til, at jeg følte stemningen temmelig mat.

Kundgørelserne

»Kundgørelserne«, der afløste Blaskapellet, virkede noget tunge og stereotype, og Wort zum Sonntag og Totenehrung ligger nok lidt fjernt for en del af de unge.

Første-formanden (sådan må vel »1. Vorsitzende« oversættes) gymnasielærer Hans-Jürgen Nissen bød velkommen. Han tog temaet op fra den forestående leder i D.N. og spurgte: Hvad vil vi på Knivsbjerg? Hvad skal der foregå her?

»Det, der før var demonstration eller selvfølgeligheder, er ikke selvfølgelig mere! Der må«, sagde Nissen »nye former til med nyt indhold«. Men nogen præcisering af, hvorledes disse nye former skulle være, eller hvad de skulle indeholde, fik vi ikke udover en henvisning til at :»Die Teilnehmer sich mit dieser Frage auseinanderzusetzen, und den Jugendverband das Ergebnis wissen zu lassen«.

Og det var jo nok en lovlig let måde at slippe om ved spørgsmålet på. Men til undskyldning kan anføres, at der i en kort velkomst ikke kunne være plads til at gå nærmere – og konkret – ind på de stillede spørgsmål. Hilsnerne fra repræsentanter for regeringen i Kiel m. v. fulgte derefter. I disse hilsener fandt man nok aftenens eneste virkelige præcision af det tyske mindretals – specielt de unges – problem. Nemlig deri, at en hel del af de unge måske føler, at de med afspændingen i grænselandet, med Dan-

marks – af dem forventede – snarlige optagelse i EF, egentlig ikke mere behøver at være hverken tyske eller mindretal.

Dr. Hartwig Schlegelberger som stedfortrædende landdagspræsident sagde det tydeligst: »Der Knivsbjerg sei Ausdruck dafür, dass jeder Mensch, gleich wo er lebt, sich nach seiner Art entfalten könne«.

I min meget frie oversættelse, som Schlegelberger næppe vil godkende: I har det godt her i det lille Danmark, og særlig tyske er I vel, når det kommer til stykket, egentlig ikke. Og det er antagelig det, der er jeres unges største problem!

Schlegelberger var i øvrigt den eneste, jeg kendte af dem, der overbragte hilsener. Hilsenen fra ministerpræsident Gerhard Stoltenberg blev overbragt af en mig ganske ubekendt statssekretær Borzikowsky. Derfor kan han jo godt være en betydende person. Men man følte ikke, at der fra rigstysk side var den samme opbakning, som man oplever ved de danske årsmøder, hvor ministre og folketingsmænd i stort tal tropper op. Om man kan lægge noget i dette, er det vanskeligt at udtale sig om.

Festtalen blev holdt af Dipl. Phys. Hans-Ulrich Johannesen, Kiel (født i Nordslesvig). Også han beskæftigede sig med: »Probleme der Jugend Nordschleswigs«. (En sidebemærkning: når jeg citerer på tysk, stammer citaterne fra D.N.-referater).

Hans-Ulrich Johannesen sagde blandt andet:

Jeg kunne unde enhver nordslesviger at skulle holde festtalen på Knivsbjerg, for det kan nemlig ikke undgås, at man derved må stille sig selv en række spørgsmål, som man tvinges til at søge at besvare.

Taleren stillede en række spørgsmål:

Hvorfor tager du del i Knivsbjergfesten? Hertil kan svares:

Fordi jeg spiller håndbold i vores sportsforening, og Knivsbjergfesten giver mig mulighed for at spille mod andre hold.

Men beslutningen om at komme til hånd-

Orkesteret var ikke importeret.

boldspil på Knivsbjerg er mere end en beslutning om at spille håndbold, det er også en beslutning om at deltage i den tyske folkegruppens Knivsbjergfest.

Dermed kommer jeg til, fortsatte taleren, »meine eigentlichen Anliegen: Hat es für den jungen Nordschleswiger einen Sinn deutsch zu sein?«. Vi er vokset op i en tid, hvor den økonomiske og teknologiske udvikling har taget et enormt opsving. Hvor målsætningen i Vesteuropa mere end noget andet er præget af de europæiske samarbejdstanker. For os unge er spørgsmål som: overbefolkning, forurening, sulten i visse lande og udbygningen af de fattige lande, meget vigtige og vi stiller blandt andet disse spørgsmål til den ældre generation.

Og Hans-Ulrich Johannesen gik videre: Stiller man nu disse afgørende spørgsmål over for det spørgsmål, jeg først stillede: om det har nogen mening at være tysk nordslesviger, så kan man godt komme til den slutning, at det har det ikke.

»Dieser Schluss ist aber falsch!« For en-

hver har brug for en basis at gå ud fra. Vi har fordel af at være tosprogede. Vi kan få del i begge landenes kulturværdier. Der står flere beskæftigelsesmæssige muligheder åbne.

Disse fordele skal ikke gøre os overlegne, men vi har på den anden side heller ikke den ringeste grund til at skamme os over vor oprindelse. Vi skal derfor med naturlig selvfølgelighed repræsentere vort standpunkt som tyske Nordslesvigerere og holde os for øje, at »unsere Zweiströmigkeit ein einmaliger Vorteil ist. Ihn nicht zu nutzen, heisse eine Chance vertun ... «

Og Johannesen sluttede omtrent med disse ord: »Mit første spørgsmål: hvorfor jeg tager del i Knivsbjergfesten, besvarer jeg da således: »For det første, fordi det er et kulturelt og sportsligt møde med venner fra Forbundsrepublikken. For det andet, fordi det er en festtradition for nordslesvigerne.«

Inden jeg kommer med et par kommentarer, må jeg nok referere sidste program-punkt af »Kundgebungen«.

Blaskapelle intonerede. Vi rejste os alle

op, og så lød Deutschlandlied op om de grønne bøge.

Igen fik man denne mærkelige fornemmelse af en anakronisme. Af noget, der var placeret på både forkert sted og forkert tid.

Måske er det bare min fornemmelse. Men jeg følte det på samme måde, som hvis jeg i ramme alvor havde stillet eleverne hjemme på højskolen op på to rækker og forlangt, de skulle synge Kong Kristian stod ved højen mast, og oven i købet havde forlangt, at de skulle få tårer i øjnene. Jeg havde jo i pauserne hørt, at de allerfleste af de voksne deltagere snakkede sønderjysk med hinanden. Og set, at mange så ud til at være sønderjyske bønder. Det kunne ses både på deres ansigter og deres hænder.

»Über alles in der Welt« passede ikke i denne sammenhæng. Men det forlanger jeg selvfølgelig ikke, at D.N. skal acceptere.

Kommentarer

Og dermed er jeg kommet til en kommentar og foreløbig konklusion, og den bliver i al sin subjektivitet, at mindretallets største problem nok er at få videregivet til de unge det tilknytningsforhold til Tyskland, som den ældre generation sikkert har fået i arv.

Men dette tilknytningsforhold har formentlig for en ret stor dels vedkommende sin rod i ekstreme kampsituationer. Går tilbage til 1848. Til 1864. Og ikke mindst til afstemningstiden i 1920. Det har også med nationalsocialismen at gøre. Og det fik sin sidste saltvandsindsprøjtning gennem de tilstande, som mindretallet måtte igennem efter 1945.

Men alle disse incitament er stort set uden virkekraft i dag.

Enten er de afsluttede historiske episoder. Eller de er direkte negative i deres indhold og lige så fremmede i tiden som Deutschland über alles.

Der er da også en del, der tyder på, at det tyske ungdomsarbejde har forkastet dem.

Men hvad er der at sætte i stedet?

Der er selvfølgelig hjemstavnen, men det farlige ved denne hjemstavn er for mig at se, at den er alt for dansk i sin påvirkning.

Jeg tror, at det er rigtigt, som jeg engang har set det formuleret, at man i Sydslesvig nok på mange måder stadig er stærkt præget af mange års tyskhed, men at man i alt fald ønsker at være tysk på dansk manér og med dansk tankegang.

Mens man i Nordslesvig i mindretallet dér nok har ønske om at være tyske, men at man foretrækker også dér at være tysk på dansk manér.

Modsætningen mellem de ældre og de unge kommer frem i dette forhold. De unge finder behag i den danske afslappede form. Er man hos de ældre i det tyske mindretal bange for, at de unge vil foretrække »Jeg elsker de grønne lunde« frem for »über alles«?

Pudsigt nok er »Kong Kristian stod ved højen mast« med goternes hjelme og hjerner, der brast, aldrig slået an i det danske mindretal i Sydslesvig; dernede er den danske nationalsang »de grønne lunde«s blidere toner.

En overgang var man i det tyske mindretal stærkt optaget af at fremhæve, at man, i modsætning til sydslesvigerne, havde forladt de gamle supernationale standpunkter. Man betonede, at man havde anerkendt den nuværende grænse, mens sydslesvigerne stadig tøvede med at droppe kravet om retten til en grænseflytning på selvbestemmelsens grundlag.

Dermed har det tyske mindretal måske villet manifestere, at det var en bevægelse, der kunne eksistere ved egen kraft. At det ikke behøvede disse specielle revisionistiske og nationalistiske attituder for at holde sig i live.

Jeg har dog en fornemmelse af, at der måske alligevel er mere af tonen af den gammeldags grænsekamp tilbage hos visse dele af det tyske mindretal, end der er hos

det danske mindretal i Sydslesvig. Eksempelvis kan jeg nævne:

En anmeldelse i Der Nordschleswiger

De danske årsmøder i Sydslesvig får en ganske udmærket dækning såvel i den danske presse som i radio og TV. Også det tyske mindretals dagblad Der Nordschleswiger bragte en ret udførlig reportage. Trespaltet overskrift placeret midt på forsiden: »Jahrestagung der dänischen Minderheit mit Europareden«.

Men straks fra starten mærker man en forbeholden og ironisk undertone:

»Die Jahrestagung der dänischen Minderheit in Schleswig-Holstein war auch in diesem Jahr vor einem Flut von Reden und starker Besuch aus Dänemark (etwa 3000 Personen) gekennzeichnet«.

Det er jo klart, at man kan give det udseende af, at årsmøderne for en væsentlig part befolkes af rigsdanske, så har man dermed antydnet, at det kniber med at holde sammen på mindretallets egne medlemmer. Men enten tallet er rigtigt eller forkert, så kan det også tolkes på den måde, at der stadig er en meget nær forbindelse mellem det danske mindretal og store kredse herhjemme.

Den følgende del af referatet er ikke mindre interessant. D.N. koncentrerer sig nemlig først og fremmest om de talere, der ved årsmøderne har været kritiske over for mindretallets egne forhold. »Den mest kritiske tale holdt højskolelærer Dieter Küssner«, hvorefter dennes bemærkninger om de 72 millioner kroners støtte fra Danmark citeres og videre den øvrige kritik, han kom frem med af mindretallets forhold til moderlandet.

Dernæst: »SSV formanden Ernst Meyer kritiserede i Valsbøl det nydannede samråd« og så videre. Og: »Besonders harte Kritik an die Organisation der Minderheit übte in Flensburg ein jugendlicher Redner, Uwe Jacobsen. Er sprach von bezahlten Spitzenfigu-

ren innerhalb der dänischen Organisationen«.

Jeg kender selvfølgelig ikke D.N.s bevaeggrunde for specielt at referere kritikken. Men jeg har en til vished grænsende fornemmelse af, at man anser det, at denne kritik kommer offentligt frem på så fremtrædende et sted som et årsmøde, for at være et svaghestegn.

Deri tager D.N. nok grueligt fejl. Kritik kan selvfølgelig skyde over målet. Og jeg skal ikke her tage stilling til, hvor meget af den fremførte kritik der er berettiget, men vil som min uforgribelige mening hævde, at den livlige – somme tider hede – debat, der i sidste år er foregået i det danske mindretal syd for grænsen, netop er et tegn på liv – og dermed på styrke. Der er tilsyneladende en ung generation i Sydslesvig, der både har kritik at komme frem med og også forslag at fremsætte, og det var jo netop det, de unge på Knivsbjerg blev spurgt om.

Svaret kommer måske senere.

Men nu tilbage til aftenens sidste programpunkt. Det var en amatørgruppe fra Slesvig, der opførte en folkekomedie af Irmgard Kühlmann: Die heilige Grossmutter. Handlingen udspillede på Holmen i Slesvig. Stykket var oprindeligt skrevet på plattysk, men fremførtes på »næsten højtysk«. Formentlig for at det bedre kunne forstås. Der var nogle ret gode præstationer iblandt, og man kunne have forundt aktørerne en bedre tekst og handling end den tynde og ret platte, de havde for hånden.

Det var hverken Elverhøj, Eventyr på fodrejsen eller En søndag på Amager.

Søndagen

Søndag var det virkeligt friluftsmødevej. Jeg nåede ikke formiddagens håndboldprogram, men i følge turneringslisten var der ca. 90 hold i aktivitet. Såvidt jeg kunne bedømme, var ca. de to trediedele fra Nordslesvig, resten syd fra. Den samme fordeling gjaldt i øvrigt for de parkerede biler. Da der

Knivsbergfest 1972

Sonntag, 11. Juni

9.00: Beginn der Handballspiele.

10.00: Beginn des Malwettbewerbs (Treffpunkt vor dem Langbehnhaus).

(Leitung: Anne - Christel Bielling)

14.30: Musisches Unterhaltungsprogramm in der Mulde.

Es wirken mit: Blaskapelle des Deutschen Jugendverbandes, Verein für Leibesübungen Pinneberg (Tänzerische Gymnastik, Bodenturnen, Minitrampsprünge), MTV Gymnastikgruppe (Jazztanz, Gemeinschaftstanz), — Jugendtanzkreis im TSV Doppelreihe Viöl (in verschiedenen Trachten), (Deutscher Volkstanz, Europäische Folklore, Amerikanische Tänze), Kreisjugendring Segeberg (Volkstanz, Gemeinschaftstanz)

(Leitung: Armin Nickelsen und Carl Kaysen)

16.00: Siegerehrung (Harald Kracht, Sportwart des Jugendverbandes).

Für die Kleinen ist ein Spielplatz hinter dem Langbehnhaus eingerichtet worden (Leitung: Kindergärtnerin Elisabeth Petersen, Haderleben). Von 13.00 bis 16.00 Uhr sind die Kinder dort in guter Obhut. — Neben lustigen Spielen wird der Verkehrskasper aus Flensburg etwa um 15.00 Uhr seine spannenden Abenteuer bestehen.

var flest, var der ca. 210, deraf ca. 70 med tyske nummerplader. Dertil 8 busser syd fra. Det skulle indicere, at henved en trediedel af deltagerne var syd fra, men det er nok lovlig højt regnet, og om tallet end var rigtigt, så betragter jeg det i alt fald ikke som noget negativt. Knivsbjergfesten er jo også ment som et møde tværs over grænsen.

Som jeg tidligere har nævnt, var der orden og system over håndboldkampene. Banerne er ganske vist ikke gode, men man er stadig i gang med udbygningen af Knivsbjerganlægget, og det er åbenbart, at der stadig sker fremskridt. Den nye friluftsscene er som nævnt forbilledlig. Der er bygget en ny ungdomsgård – indviet 1970. I denne er der forsamlingslokaler og værelser til overnatning. Alt sammen meget rummeligt og ge-

digt indrettet, selv om jeg nok savnede lidt hjemlig hygge.

Ved 14,30-tiden var der samlet mange mennesker i »der Mulde«. På et vist tidspunkt bekendtgjordes, at gæst nummer 1000 var gået ind.

Programmet for de følgende små to timer var afvekslende og blev kvikt afviklet. Indslagene var for de flestes vedkommende syd fra. Kun Blaskapelle og et balletgymnastikhold var mindretallets egne.

Ikke al gymnastik og folkedans var lige perfekt, men hele programmet afvikledes så kvikt og afslappet, at det aldrig blev kedeligt. Man slap også for de mange gentagelser af stående øvelser, som danske gymnastikhold ofte trætter med.

Om så disse opvisninger stadig kan være

Gymnastikpiger på Knivsbjerg. Gymnastikopvisninger og folkedansere synes at være uløse-

lig knyttet til årsfesterne både nord og syd for grænsen.

hovedattraktionen ved folkefesterne, er et helt andet spørgsmål, man kan stille sig både nord og syd for grænsen.

Man kan selvfølgelig supplere med ballonopstigning, politihundeopvisning og faldskærmsudspring, hvis man mener, det er sagen. Men måske skulle man overveje i højere grad at forlade sig på egne kræfter. Ikke mindst drage børnene og de unge aktivt ind, det trækker også forældrene med. I øvrigt var der på Knivsbjerg arrangeret børneparkering, og der var malekonkurrence for børnene.

I øvrigt må jeg sige, at eftermiddagen bar præg af folkefest. De grønne bøge var der jo også. Der var ganske vist ingen Dannebrog, men når man sad og lyttede til den hyggelige nabosnak folk imellem, hvor det sønderjyske var det absolut dominerende, så kunne man godt for en stund glemme, at det foregik på Knivsbjerg.

Bismarck er for længst flyttet fra Knivsbjerg. Tårnet er sprængt – det burde være blevet stående, for i en fredelig grænsekamp må vold være bandlyst.

På det nye Knivsbjergmonument står de manende ord: JUNGS HOLT FAST!

Det er min bedømmelse, at det største problem for de unge i det tyske mindretal er at finde ud af, *hvad det er, de skal holde fast ved.*

Og som slutbemærkning til eventuelle læsere fra mindretallet: de foranstående betragtninger bedes forstået i bedste mening. Uanset min kritik. Uanset, jeg måske inderst inde har meget svært ved at forstå bevæggrundene for at være tysk i Nordslesvig, så kan jeres ret dertil selvfølgelig ikke anfægtes. Og grænselandet ville være fattigere, om ikke I var der.

Brarup, Tønder, Gråsten, Maugstrup

AF H. HEJSELBJERG PAULSEN

I Sønderjysk Månedsskrifts majnummer skrev dr. theol. H. Hejselbjerg Paulsen, Haderslev, en omtale af skoleinspektør L. S. Ravns bog om Lærerne under Sprogreskripterne. – Imidlertid inspirerede en enkelt note til en mere indgående behandling, der resulterede i nedenstående artikel.

I skoleinspektør L. S. Ravns bog om Lærerne under Sprogreskripterne forekommer en pasus, som jeg i min omtale af bogen ville forklare lidt nærmere, da ordene i sig selv kan misforstås. Det lod sig ikke kun gøre i en note, da det hele må ses i en større sammenhæng.

I bogen står et lille afsnit om kirke- og skolesproget i Vis og Kær herreder efter 1864. Det med at skifte sprog i kirke og skole blev hurtigt ordnet, kapitlet er derfor kort.

En forordning fra de nye magthavere bestemte, at der skulle stemmes i disse sogne om denne sag – en sådan afstemning ville være ganske ufarlig, da udfaldet på forhånd ville være givet. Men i Bov blev der alligevel et flertal for det danske, i 5 af de 7 skoledistrikter. Kobbermølle og Nyhus fik straks tysk skolesprog, de andre efterhånden. I et enkelt skoledistrikt i Medelby sogn var der også et dansk flertal (Jarlund), og det beholdt derfor dansk skolesprog. Men kun i nogle måneder. En ny afstemning »blev nødvendig«, og da den blev vel forberedt, fik distriktet denne gang det ønskede flertal og dermed tysk skolesprog.

Det danske kirkesprog var noget mere sejlivet. Dels var der i de mellemslesvigske sogne gammel tradition for – også før 1848 –

at der afholdtes enkelte danske gudstjenester, men også af den rent praktiske grund, at mange i disse sogne ikke forstod tysk. I Vis herred beholdt Bov og Hanved nogle danske gudstjenester om året, ligeledes Ubjerg ved Tønder og i Kær herred Karlum, Brarup, Sønder Løgum, Ladelund og Medelby. De reduceredes dog ret hurtigt til fire gange om året (Karlum 1872, Sdr. Løgum 1882, Medelby 1892, og i Ladelund ophørte tolv danske gudstjenester i 1898, da pastor Paulsen blev forflyttet til Hellevad. Der kom ellers mange til dansk gudstjeneste her, også fra andre sogne). Tilbage var så kun Brarup. Og nu kommer den sætning i Ravns bog, jeg gerne ville forklare nærmere. »I Brarup ivrede generalsuperintendent Kaftan for at få den dansktalende pastor Carsten Petersen flyttet, hvad der også lykkedes i 1911, derved blev de danske gudstjenester indstillet, og først nu faldt kirkesprogsgrænsen sammen med den senere statsgrænse af 1920.«

Dette kan let misforstås derhen, at Kaftan var ivrig for at få den sidste lille rest af dansk afskaffet i Mellemslesvig ved at få den Brarup præst forflyttet. Så smålig var Kaftan nu ikke, og de stakkels tolv danske gudstjenester her kunne jo for resten heller ikke true det tyske riges eksistens. Nej, årsagen var simpelthen den, at der var præstemangel i Nordslesvig, og henede sad en af de betydeligste af alle, en af de bedste kendere af Danmark og dansk åndsliv, og han skulle overvejende bruge det tyske sprog.

Først havde Kaftan tænkt sig, at han kunne bruges som provst i Tønder, hvor den gamle provst, dr. P. Kier, tog sin afsked i 1910. Det var ikke let at finde en egnet ef-

terfølger, og Petersen i Brarup var som selvskrevet til dette embede. For en sikkerheds skyld ønskede Kaftan en samtale med Carsten Petersen for at sondere hans nationale sindelag, og han blev hurtigt klar over, at det ikke gik an at udnævne ham til provst i Tønder. Så fik C. P. tilbudt Gråsten-Adsbøl, hvortil der krævedes en dygtig mand, og præsten blev tilskyndet til uden ansøgning at lade sig opstille til dette embede. Han holdt også den lovbefalede prædiken i begge kirker – sådan var det dengang, når Konsistoriet i Kiel præsenterede en ny præst, og der ikke var præstevalg. Man kunne så inden 14 dage gøre indsigelse mod hans kaldelse. Carsten Petersen modtog mange private breve, der alle udtalte glæde over at se ham i Gråsten. Men der kom også en indsigelse. Amtsforsøgeren protesterede kraftigt, men den virkelige modstander var hertug Ernst Günther på Gråsten, kejser Wilhelms svoger. Det var ham, der ikke kunne tåle en dansk-sindet mand på prædikestolen i slotskirken. Hertugen havde selvfølgelig gode forbindelser i Berlin, tilmed i de højeste kredse, så Kaftans ønske blev let forpurret.

Men episoden fik et Nachspiel, som var meget ubehagelig for den ellers så stærke Kaftan. I den for nylig offentliggjorte brevsveksling mellem brødrene Kaftan – de var begge født i Løjt kirkeby – fortæller Kaftan broderen, der var professor i Berlin, at han lige har haft en irriterende kontrovers med en preussisk minister, som forlangte flere tyske gudstjenester i Augustenborg, »og nu kommer endnu en ubehagelig sag ind ad døren. En preussisk amtsforsøger protesterer imod mit valg af en ny præst i Gråsten, »han skal være en dansker«. Bag denne amtsforsøger står hertugen, som blander sig i kirkens anliggender og nu vil være kirkepatron i Gråsten og dermed bestemme, hvem der skal være sognepræst. »Davor wird aber unter meiner Ägide ein Pinn geschoben«. (Læg mærke til den danske vending: at sætte en pind for). Hvordan den sag nu vil spille af,

vil tiden vise. Men der skal sandelig gode nerver til for ikke at blive helt opslidt af udslag af dansk had og preussisk tåbelighed.«*

Som hertug var Ernst Günther medlem af det preussiske Herrenhaus, og her i denne høje forsamling fik han lejlighed til at sige Kaftan »tak for sidst«. – Når en politik lider nederlag, trækkes altid en synde-buk frem, de egentlige skyldige står med palmer i hænderne. Sådan har det altid været. I 1912 led tyskerne i Nordslesvig ved rigsdagsvalget et bittert nederlag, og det stod klart for alle, at sejt modstand nu var afløst af frejdig dansk kampglæde. Igen lød der røster, som krævede den faste hånds politik. Hertugen, som stadig havde en bråd siddende og bar nag til Kaftan, fordi han havde forpurret, at hertugen blev kirkepatron i Gråsten, tog ordet i det preussiske Herrenhaus og uden at nævne Kaftans navn direkte, udpegede han ham som synde-buk: »Når det går tilbage for tysk-heden i Nordslesvig, så ligger hovedskylden herfor hos den nordslesvigske gejstlighed, hos dens førstemand og hos hele den slesvigske kirkeforvaltning. Jeg henleder derfor den kgl. preussiske regerings opmærksomhed på, at her trænger vi til en fast hånd! »Das ist das Gebot der Stunde!««

Snart kom verdenskrigen, og tyskerne fik andet at tænke på. Kaftan selv tog i 1917 sin afsked, træt af det evindelige tovtrækkeri med de politiske instanser i Berlin og træt af hele statskirkeindretningen, som fornedrede kirken til at være en underdanig statstjener.**

* *Kirche. Recht und Theologie in vier Jahrzehnten* I–II. Der Briefwechsel der Brüder Theodor und Julius Kaftan. Udgivet af Professor Göbell. I kommentaren henvises til pastor Godt i Lintrup. Men det var selvfølgelig ikke ham, striden stod om. Han var »gesinnungstüchtig« nok og fik da også embedet i Gråsten.

** »Mir hängt das ganze Staatskirchentum zum Halse heraus«.

Samtidig med disse begivenheder åbnede mit hjemland Nordslesvig sin dør for mig, skriver Carsten Petersen i sin interessante og værdifulde erindringsbog (utrykt). Nu kom opfordringen fra mit eget folk, idet man fra Maugstrup sogn forespurgte, om jeg ikke nok kunne tænke mig at blive deres sognepræst. Samtidig udbredte generalsuperintendenten for mig alt, hvad der var af ledige embeder i Nordslesvig. Jeg skulle tage, hvad jeg ønskede, bare jeg ville komme. Og det blev Maugstrup-Jegerup, som dengang havde fælles præst.

Men med vemod tog han, den ensomme mand på den yderste forpost, afsked med Brarup. Vi lader ham selv fortælle:

»Beboerne var og er rent danske i deres folkelige art, men tyske i sind. Sproget var næsten i alle hjem det slesvigske folkemål, iblandet en del tyske ord. Ikke så få gamle danske udtryk og ord, som nu er forældede og glemte nordpå, var endnu i folkets mund i disse mellemslesvigske egne. Men trods det, at jeg sad i et bælte, som lå lige op ad det danske Nordslesvig, så var der dog en usynlig grænse, som skilte. Vel var Tønder vor købstad og på markederne der mødtes og blandedes de handlende fra syd og nord, men der var ikke tale om nogen påvirkning nordfra. I ældre tid var en skare af nørrejyske tjenestefolk kommet til sognet, og en del af dem var blevet bosiddende, men deres afkom var opslugt af det indfødte element. Nu var der kun ringe samkvem med norden. Sjældent tog en karl eller en pige fra Nordslesvig eller Danmark plads i de mellemsles-

vigske egne. Langt den største tilknytning var sydpå. Med undtagelse af nogle eksemplarer af Flensborg Avis, som læstes, kendtes kun tyske bøger og tyske aviser. I folkeskolen lærtes ikke en stavelse dansk, skønt de fleste børn ikke forstod et tysk ord, når de mødte første gang. Al fortsættelsesundervisning søgtes sydpå. Sjældent tog en bonde en hustru fra Nordslesvig, og skete det, så fik hun ikke lov til at bringe noget dansk liv med sig. Den eneste danske tale lød i kirken i en gudstjeneste en gang om måneden. Men selv i denne var det kun præsten, der talte dansk, mens menigheden sang tyske salmer og svarede på tysk, når præsten fra alteret hilste den på dansk. Gudstjenesten på den danske søndag var blevet til en torso og kun besøgt af 20 til 30 personer. Tysksindede familier holdt ikke af at give møde, skønt de lige så godt og bedre måtte kunne følge med under en dansk prædiken som under en tysk.«

Med vemod holdt Carsten Petersen sin afskedsprædiken i Brarup, thi nu forstummede den sidste rest af dansk i en mellemslesvigske landsbykirke. Med tungt hjerte strøg han flaget, hidtil havde han været forpost under tilbagetog, nu blev han kaldt hjem for at stå i avantgarden og løse nye opgaver i Tonnesens Indre Mission.

Det blev en lang note til en enkelt sætning i L. S. Ravns bog om sprogreskripterne. Men sådan er det nu engang med vor hjemstavns historie. Der bliver ofte brug for mange noter.

VALBORGSNAT

I Sønderjysk Månedsskrifts majnummer skrev konsulent Henning Jensen om et specielt foreningsproblem i Sydslesvig, og han stillede sluttelig spørgsmålet, hvornår er det Valborgsnat, og hvem har digtet strofen: »Når vildgåsen glammer på Valborgsnat, hvem har da tid at sove?«

Adskillige læsere, som vi siger tak for hjælpen, har tilsammen oplyst, at digtet er Jeppe Åkjærs »Majnat«, men citatet lyder korrekt: » – når vildgåsen larmer Valborgsnat, – «. Digtet findes i Åkjærs »Samlede digte« side 252.

Valborgsdag er 1. maj, og natten før er den efterspurgte nat.

Gruppenbillede, hvor interessen er koncentreret om den urolige hund, der er smuttet ud af billedet. Fra venstre i forreste række: Christian Nissen, f. 23. 3. 1905 i Neumünster. Annamarie Jacobsen, f. Nissen, f. 25. 6. 1901 i Neumünster. Anna Marie Jacobsen, f. Nissen, f. 25.6. 1901 i Neumünster. Anna Marie Nissen, f. Clausen, f. 28. 2. 1878, d. i Åbenrå 3. 2. 1956. Elly Nissen, f. 3. 9. 1909 i Neumünster.

Bagved: Jørgen Nissen, f. 31. 12. 1902 i Neumünster, en af hans venner, og endelig lærer Christian P. Nissen, født af sønderjyske forældre i Denver, Colorado, 24. 3. 1875, d. i Åbenrå 24. 8. 1965.

Hvordan jeg blev dansk

AF ANNA M. JACOBSEN

Den 11. juli 1920 blev en mærkedag for fru Anna M. Jacobsen, nu Åbenrå. Skønt datter af danske forældre var hun blevet opdraget med tysk sprog, fordi familien var flyttet syd på. Og da den efter genforeningen søgte tilbage til Nordslesvig, var det svært for den unge pige at finde sit tilhørsforhold. Men hun fandt det, den dag hun stod ansigt til ansigt med Christian X, der gav hende et håndtryk.

Året 1920 kom med sin uro, sin spænding, sin forventning og sin glæde.

Sådan en tid kan ikke forstås kun udfra

den kendsgerning, at Sønderjylland nu igen var dansk efter i 56 år at have været under tysk herredømme. At undervisningen nu igen skulle være dansk i skolerne og præsten tale dansk i kirken. At det sprog, man talte i hjemmene og mellem legekammeraterne, nu igen var det officielle sprog i stedet for det aldrig indgroede tyske sprog, der var blevet påtvunget.

Men jeg var tilflytter i dette grænseland. Jeg havde hele min barndoms- og ungpige-tid boet i en større tysk by syd for grænsen, i Holsten. Nu havde min far, der såvel som min mor var sønderjyde, hørt om H. P.

Hanssens opfordring: At alle kvalificerede embedsmænd, der ønskede at overtage et embede i hjemlandet, ville være velkomne dertil.

Det havde givet dem meget at tænke på. De havde nu i tyve år boet i den tyske by, hvor far som ung lærer havde fået sit virke. Han var uddannet på Tønder seminarium, men da Sønderjylland var under det tyske herredømme, var uddannelsen naturligvis tysk. Men far havde samtidig dygtiggjort sig i det danske sprog. Familien var i mellemtiden blevet stor, og jeg var den ældste af børnene. Skulle de nu rykkes op med rode og begynde en ny tilværelse i fars og mors gamle land? Ja, mine forældres hjemlængsel sejrede over alle betænkeligheder.

Min far fandt hurtigt arbejde og befandt sig vel, og familien faldt snart til. Mine søskende fik nye kammerater i den danske skole og vænnede sig til sproget. Men hvad med mig? Jeg var kommet senere hertil, fordi jeg havde haft en huslig stilling syd på. Allerede for flere år siden var jeg ophørt med min skolegang. Nu var jeg kommet til vort nye hjem for at hjælpe min mor i huset. Og nu skulle jeg tale dansk! Det forlangte far, for ville man tjene den danske stat og få sin løn dér, så var dansk hjemmets sprog. Det var meget svært for mig. Jeg havde nok lært lidt sønderjysk i ferierne hos slægtninge og forstod en del, men tale dansk hjemme var så svært for mig, at det kostede tårer.

Hvor følte jeg mig dog udenfor og alene. Jeg blev indesluttet og tavs, jeg, der ellers var så livlig og glad. Jeg følte mig som i et ingenmandsland, hvor dansk og tysk brødes. Men jeg havde sindet åbent for alle de nye indtryk. Hvad ville det sige at være dansk?

Jeg havde gået i skole i den tyske by og oplevet begejstringen, sangen og flagningen, hver gang tyskerne havde vundet sejre. Jeg havde set jubelen, når de blomstersmykkede soldater rejste til fronten. Jeg havde også været med til at strikke vanter til frontsoldaterne og besøge de sårede på lazarettet.

Men også tilbagetoget til garnisonen havde jeg set. Da var den magre hest eller soldaten måske pyntet med en enkelt blomst. Der var ingen sang, fløjtespil eller trommehvirvler, nej, det var blevet til en stille march. En og anden vinkede til en bekendt. Det hele var så sørgeligt.

Nu stod jeg så i dette grænseland, fars og mors land, hvor alting gærede omkring mig, og jeg skulle nu finde ud af mit tilhørsforhold.

Der var allerede sket forandringer i landsdelen. Postbudene var trukket i rødt, ligesom de var i det gamle land. Hvor var det et smukt syn.

Far fik som de andre sin løn i danske penge, men der var i begyndelsen ikke skillemønt nok. Så blev der brugt »nødpenge«, frimærker i kapsler. Alle tyske penge var blevet værdiløse, og vore sparepenge således gået tabt. Det var en meget vanskelig tid for alle, ikke mindst de ældre, der gennem et langt livs afsavn havde lagt sparepenge til side for at betrygge deres alderdom. Også vore forældre havde sparet op til børnenes uddannelse.

Genforeningsdagen den 15. juni 1920 markeredes med en dansk gudstjeneste. Vi hørte og så for første gang en dansk præst, men det kneb for mig at forstå ham.

Så den 10. juli var der sat flagstænger op alle vegne. Der blev fejret og pyntet overalt, for nu kom den danske konge, Christian den Tiende, som ville ride over den gamle grænse. Det var en begivenhed. Sikken en vandring der blev til »Kongevejen«, der endte ved kongeskibet »Dannebrog«.

Hvem kan glemme »Dannebrog«s sejlads på fjorden i morgensolens glans, eskorteret af torpedobåde og med kongen på dækket? Aldrig vi, der var på vej for at mødes med ham.

Det blev til en folkevandring op til Dybbøl Banke. 125.000 mennesker stimlede sammen fra alle egne af landsdelen, til fods, på cykel, med hestevogn eller bil, og de bragte

nu deres konge deres hyldest. Der var feststemning over mødet, og der blev holdt mange taler. Jeg forstod ikke så meget af dem, men fik en del forklaret og kunne senere læse om dem i aviserne. Og så blev der sunget de skønne sange.

Efter mødet gik vi tilbage mod Sønderborg igen. Hvor var vi varme, trætte og tørstige, men der var optaget overalt og ikke mulighed for at købe noget. Da kunne vi godt have haft brug for nogle af de kiosker, der senere er dukket op alle vegne. Vi nåede ringriderpladsen og smed os i græsset.

Dagens program havde anmeldt kongebesøg dér, men det havde vi dårligt turdet tro på – der var vel grænser for, hvad en konge kunne holde til efter de sidste dages anstrengelser, ikke mindst efter rideuheldet, som majestæten havde været ude for dagen før.

Men hvad sker: Pludselig svinger de kongelige biler ind på pladsen, og det kan nok være, at al vor træthed var som blæst bort, og vi for op og kom til at stå lige ud for den kongelige familie. Der blev en trængsel omkring dem, så dronningen og prinserne måtte gå ind i bilen igen. I ét nu var den høje konge omringet og måtte udbryde: »Åh, klem dog ikke sådan!« En politibetjent prøvede at skaffe plads. Majestæten hilste og gav os hånden – ja, gid man aldrig havde vasket den siden! Min yngre bror sagde bag-

efter: »Den ene gang havde kongen min hånd helt alene i sin, den første gang var der tre hænder i kongens hånd.«

Mængden pressede på, så vi stod som i et bølgende hav. Danmarks konge, omgivet af sine nye undersåtter, et stolt syn. Tidligere havde jeg ofte læst i den tyske avis: »Kejseren har passeret byen i sin salonvogn.« Nu stod jeg med det fulde indtryk af, at her var den danske konge, og han havde givet mig hånden, hvilken forskel!

Kongen var kommet her til pladsen for at holde sin aftale og give os den store oplevelse. Ja, jeg havde fået håndslag af kongen, så var han også værd at tjene.

Denne oplevelse løste spændingen i mit sind, så jeg igen blev åben og glad. Det var som et vendepunkt, der bragte mig tilbage til mit modersmål. Thi i min allerførste barndom havde mine forældre talt dansk til mig. Men så var de blevet enige om, at der skulle tales tysk, for at jeg kunne omgås andre børn i den tyske by, hvor jeg voksede op.

Spaltetheden i mit sind var fjernet, og min beslutning taget. Nu måtte jeg til at lære *alt* om Danmark. Jeg rejste til hovedstaden for at lære sproget så korrekt som muligt og alt, hvad jeg kunne om dansk kulturliv, så jeg kunne skabe et virkeligt dansk hjem for de børn, jeg ville få engang.

Og det har jeg aldrig fortrudt!

Folkemindesamleren Christian Knudsen

AF A. A. MAY

Den alsiske folkemindesamler Christian Knudsen er kendt af de fleste, der interesserer sig for vor ø's historie, og mange har i årenes løb benyttet hans »Samlinger til øen

Als' Historie« som kilde, når alsiske sagn, folkeskikke og slægtshistorie blev behandlet.

August F. Schmidt skriver i sine spredte studier »Fra Als« i 1951: Da indsamlingen

af folkeminder i Danmark havde sin største udfoldelse, stod Als under tysk herredømme, hvorfor der af mænd som Svend Grundtvig og Evald Tang Kristensen kun blev optegnet få folkeskikke herfra. Et held er det derfor, at vi alligevel har fået reddet meget af den alsiske folketradition fra forglemmelse, hvilket især skyldes pastor Christian Knudsen.

Christian Knudsen er født den 17. 4. 1828 i Ketting på Als som søn af kromand og høker Johan Peter Knudsen og Christine Margrethe Frost. Han blev student fra Odense Kathedralskole og tog teologisk embeds-eksamen i København den 18. 6. 1855. Derefter vendte han tilbage til Als og tog ophold hos sin broder, Knud Thomsen, på Lysholm i Egen Sogn.

Dels her og dels under ophold hos sin farbroder, pastor Jens Knudsen i Havnbjerg, begyndte han et arbejde med indsamling af alsiske folkeminder. Han nedskrev en stor mængde forskellige sagn, gammel overtro, lokalhistoriske minder og landsbyvilkår fra Als. Han afskrev også dokumenter fra præste- og sognearkiver såvel som gårdhistoriske og andre lokalhistoriske oplysninger. Han indsamlede disse oplysninger i alle sogne på Als og Sundeved, men heraf især fra Egen, Havnbjerg, Ketting og Hørup sogne, hvor han samlede oplysninger om samtlige ejendomme og disses ejerforhold gennem 300 år. Et særligt afsnit vedrører forholdene og personerne omkring det hertugelige hof på Augustenborg.

En kort tid omkring 1860 var Christian Knudsen huslærer hos den kendte grundtvigske præst, pastor Fog i Skjolde ved Horsens, og i 1861 blev han personlig kapellan hos biskoppen over Als og Ærø, Jørgen Hansen i Guderup.

Efter 1864 blev bispedømmet ophævet, men Jørgen Hansen beholdt sin stilling som sognepræst i Egen. Nu havde han ganske vist ikke megen brug for en medhjælper, men alligevel blev Christian Knudsen hos ham, selv om han fra 1867 betragtede kapel-

lanstillingen som ophævet.

Christian Knudsen havde derfor god tid til sine historiske studier, og i de følgende fire år brugte han sin rigt tilmålte tid til at nedskrive sit indsamlede materiale om sin fødeø's historie.

Den 16. 6. 1871 blev Chr. Knudsen udnævnt til sognepræst på Avernakø. Han forlod kun nødigt sin fødeø, men det var ham en trøst, at han derovrefra kunne se »hjem« til Als. Det blev hans eneste præstekald, som han beholdt indtil 15. 11. 1900. Når han havde søgt præstekaldet på Avernakø, skyldtes det, at han efter 1864 ikke kunne tænke sig at søge embede i Sønderjylland under de nye magthavere.

På Avernakø fandt han sig efterhånden hjemme, og han vandt menighedens agtelse og hengivenhed, hvilket også kan forstås af, at han forblev der i så mange år.

En af hans venner beskriver ham som en flink fyr, der med al sin tørhed, trevenhed og alsiskhed havde en levende tro og kristelig erfaring. Han havde den fejl, at hans stemme var meget spæd og hæs, så det var vanskeligt at følge med i hans prædiken. Men han var en elskværdig mand, venlig og godgørende over for småfolk, tolerant og rettænkende.

Han havde sine små særheder. Han var f. eks. meget bange for torden og ild. Alle aftener sad han ved et stearinlys i sit studerekammer, da han havde hørt, at en petroleumslampe kunne eksplodere. Men måske kan det forklares ved, at han lå inde med et stort håndskrevet, uerstatteligt historisk materiale, der opbevaret i den stråttækte præstegård var et let bytte i tilfælde af ildløs.

Han var ivrig tobaksryger, men kun cigarer, dog ikke af de dyreste. Når nogen besøgte ham, kom han med en cigar i hånden og sagde: »Dér, men du må ikke tænde den, før du kommer uden for præstegården!«

Han var meget nærsynet, men bar ikke briller; i en afstand af nogle meter havde han svært ved at kende folk, men han kunne

læse og skrive den fineste skrift, når han blot fik den nær til øjnene.

Skønt han var ungkarl, var præstegården et gæstfrit sted, ikke mindst da han i en del år havde en brodersøn og dennes hustru boende hos sig.

Efter 25 års præstegering blev han udnævnt til ridder af Dannebrog, og da han tog sin afsked, lod menigheden ham male. Billedet hænger i kirken. Han døde i Glostrup den 6. 12. 1911 i den høje alder af

Sit omfangsrige arbejde nedskrev han i 34 håndskrifter, der opbevares på Det kongelige Bibliotek i København. Desuden fin-

des to mapper med historiske slægtstavler over fremtrædende adelsslægter, der havde forbindelse med Sønderjylland. Endvidere findes ca. otte håndskrifter omfattende afskrifter af breve og andre oplysninger om hans egen slægt, der opbevares hos forskellige af slægtens medlemmer.

Når man gennemgår hans mange håndskrifter, der tilsammen omfatter ca. 12.000 skrevne sider med hans fine sirlige skrift, må man undres over, hvorledes han kunne overkomme dette store arbejde, ikke mindst når man betænker, under hvilke primitive forhold hans livsværk blev til.

Nordfriesland

AF HENNING JENSEN

Det regnede den 30. maj, da tidsskriftet »Nordfriesland« i sin 22. skikkelse kom med posten, og det regnede de følgende dage, og alligevel måtte jeg springe to artikler af Werner Kambeck over, de var for tørre, jeg har henlagt dem til aftenen før syvsoverdag, så virker det ikke påfaldende, hvis vi skulle sove 168 timer i en køre efter at have læst dem. Jeg gabte allerede to gange, bare ved at blade dem igennem. Du milde himmel, hvor er det tørt, det, som Werner Kambeck skriver. Forfatterne prøver at lokke artiklerne i os ved kun på forsiden at annoncere den ene, den om trafikken, ja, den er der god mening i, eftersom de dårlige trafikforhold gjorde, at denne landsdel og dens vestkyst i århundredernes løb fik mindre og mindre kontakt med det øvrige rige og dettes udvikling.

Men artiklen om fjernelsen af affald her i Nordfriesland, nå, ja, først fik vi igennem aviserne besked om udviklingen, så sendte vor udmærkede sognerådsformand, smedemester Carstensen her i Hatsted os igennem

rundskrivelser besked om, at der nu var åbnet en grusgrav for skidt og møg i Ahrenshøft, og nu tværer Werner Kambeck det hele ud ved at meddele, at det er en finsk skraldknuser, der tromler affaldet sammen, inden det dækkes med jord. Rend os i nakken med sådanne selvfølgeligheder. Hvis Amerika udnyttede sit affald ordentligt, kunne man derovre alene betale hele militærprogrammet med udbyttet af affaldet. Man skal kende en kulturnation på, hvordan den udnytter sit affald. Her i huset bruger vi indholdet af septictanken til selleri og jordbær i haven og afløbet fra opvaskemaskinen bruger vi til stykket med sukermajs, majs har et stort behov for fosfor, intet går til spilde her, naboerne kommer med gammelt brød og madrester til vore høns, det hele har fundet sit naturlige leje, men selvfølgelig er vi da glade for, at skidt og affald nu køres til Ahrenshøft. Sålænge vi kørte det til Mikkellbakken her i Hatsted, fik vi rotter hvert efterår, når frosten satte ind. Sidste år trådte jeg på en rotte, der forgreb sig på sækken med hønse-

kornet, og vi har brugt 10 DM årligt til rottegift. Det kan vi formentligt nu slippe for.

Nr. 22 beskæftiger sig kun med forurening og naturfredning. Vadehavet skal naturfredes. Spørg en gang de 4,937539 mill. danskere, hvad et vadehav er, og kun 19 personer vil svare rigtigt (cand. mag.'ere med marskdannelse som speciale). Nå, lad dem bare frede vadehavet, det er ikke der, de store naturoplevelser venter på en, de ligger nemlig inden for digerne. Prøv en dag, kære læser, når De har god tid og en god kikkert med at køre over grænsen ved Sæd, køre i adstadigt tempo ikke over 60 km i timen for at vænne Dem til naturens skønhed ned ad hovedvej B 5, og på den anden side Bredsted, efter at De er kommet igennem Breklum og nået ind i Struckum, da at dreje til højre ind mod Hamborg Hallig, men allerede ved anden vej på venstre hånd da dreje til venstre ind i Hatsted vestre marsk. Der venter Dem store oplevelser med kobbersnepper, brushøns, rødben, fiskende hejrer og brægende bekkasiner, der her kaldes himmelgeder. Hvis De derimod kører længere frem igennem Struckum og først drejer ind til venstre ved antikvitetsgården, Kerrithof, så kan De se storke gå omkring kørerne, se bynkefuglen i sine farver, se en rørspurv, musvåger og falke på jagt, ja, husk endelig at tage en fuglebog med, ellers ærgrer De Dem over, at De ikke ved, hvad De ser.

Vore børn, der er opfyldt med forureningsrædsler fra forskellig side, skole, fjernsyn og aviser, fandt en vandhønes rede, glædede sig over den og sagde, at om ti år var sådant noget en sjældenhed. Nå, så galt går det nu nok ikke. Vi har jo nu levet med forureningen siden 500 år før Kristi fødsel. De store hedeblader i Jylland er jo de første forureningsområder i Danmark. Da jernalderen satte ind, skulle man for at udvinde 1 kg smedjern bruge 760 kg tørt egetræ. Det er det samme som 1 rummeter. 1 rummeter gav 130 kg trækul, som kunne udvinde 13 kg råjern, der igen hjembragte 1 kg

smedejern. At begynde at plante løvtræer er den bedste danske måde at imødegå forureningen på. Store skovrydninger var en følge af jernalderens indtræden.

I 1772 ophævedes hoveriet på godset Arlevadgård i Hatsted sogn. Hoveri er ikke lige det samme som det danske stavnsbånd, der først ophævedes 1788. Karl Friedrich Boll skriver, at Theodor Storms fortælling »Kronikken om Grieshuus«, handler direkte om Arlevadgård, og at Grieshuus betyder det grå hus. Så fed en løgn fra så mager en røv, som Kaj Munk siger. Grieshuus betyder på frisisk en ganske almindelig svinstald og meget anderledes har Arlevadgård næppe heller set ud. Snarere er det imidlertid det danske folkemål fra det nærliggende Olderup, der har givet Arlevadgård navnet »Grieshuus«.

Frederik Paulsen skriver en overordentlig relevant artikel om vadehavets overlegenhed over for Atlanterhavet med hensyn til at frembringe menneskelig føde. Ja, den burde De faktisk læse, kære læser, den er god at få forstand af. Værdien af muslingerne fra 1 ha vadehav er lig med næringsværdien af 180 kg fisk.

Om sproglige mindretal skriver Dietrich Wiedemann, at en diskussion mellem en tysksproget foredragsholder og foredragsholdere fra sproglige mindretal i Europa udeblev, fordi mindretalstalerne ikke talte tysk. Hvorfor i alverden skulle de også det? Tysk er jo ikke noget arbejdsprog eller verdensprog, ej heller noget hjertesprog. Det er ikke en gang sikkert, at en tysktalende referent ville kunne have forstået mindretalenes forudsætninger og motiver. Vi vil græde tørre tårer over, at den diskussion ikke fandt sted.

Ja, kære læser, i grunden burde De læse dette nummer også, det er godt at få forstand af, men det er også underkastet demokratiets lov, som Winston S. Churchill sagde, – 75 % af det, der siges og skrives i et demokrati, er noget hovedløst sludder.

Assens-Årøsund

Assens-Årøsund-overfarten, hvis skæbne der igen er sat spørgsmålstegn ved, og denne gang et stort spørgsmålstegn, har en gammel historie. Lauritz Maaløe, der har skrevet bogen om Assens, anser det for muligt, at byen har fået færgeløbet overdraget ved dens tilblivelse, og Asnæs er nævnt første gang i kong Valdemars jordebog 1231, men arkivalier om detaljer i færgeriet har han ikke kunnet finde i de lokale arkiver før det 17. århundrede. Han har åbenbart ikke tænkt på Haderslev stadsret fra 1292, der har en særlig paragraf om sundleje til Assens (Vm sundleg tyll Asnes) med angivelse af takster: 2 penning for et saltbund, 4 for et får eller et svin, 6 for en sadlet hest og 8 for et kreatur. Når dette er medtaget i Haderslev stadsret, siger det noget om betydningen af overfarten til Assens.

Den ældste kendte studeforordning, der er fra 1475, bestemte, at danske statsborgere ikke måtte drive øksne længere end til Falsterbo, Skanør, Assens, Kolding og Ribe. Assens er altså med, og det er ofte tilfældet. Når f. eks. hertug Hans den ældre fra Gottorp skal haste til et møde med kongen i Odense, må rejsen også gå over Assens, selv om byen ikke direkte er nævnt; hertug Hans bestilte den 4. juni 1543 100 (!?) vogne til at være i Hoptrup den 6. juni om middagen, ligesom han ville have den store færge, og han bad Jasper Rantzau lade en af sine tjenere blive ved den og holde opsigst med den, så hertugen og råderne i hast kan føres over. (De hansborgske registranter, 2. bind side 77).

Men først i forbindelse med postvæsenets historie får vi et mere sammenhængende bil-

lede af overfarten Assens-Årøsund. Da Christian IV oprettede det 1624, lod han hovedpostruten gå over Middelfart, men da der 1640 blev etableret en ridende hurtigpost, benyttedes genvejen over Assens-Årøsund, og efter at postvæsenet i 1653 overgik til privat drift, blev også den agende post flyttet til denne rute. Derved kom Haderslev til at erstatte Kolding som Jyllands postcentrum, både for nordgående og sydgående post.

Imidlertid var Assens-Årøsund generet af is og andre vinterbesværligheder, og posten blev på denne årstid ofte sendt over Snoghøj. I 1735 forhørte kongen sig om, hvorvidt det ikke var bedre altid at lade posten gå over Snoghøj om vinteren. Generalpostamtet frarådede af hensyn til udgifterne og de dårligere veje på denne rute, og da kgl. resolution i 1742 – trods ny advarsel fra postmyndighederne – påbød postens omlægning til Snoghøjruten i månederne december-marts, viste det sig, at posten faktisk kom senere frem, og den kgl. resolution blev tilbagekaldt inden en måned. Man kom hen til 1794, før det bestemtes, at kun brevposten skulle fortsætte over Assens-Haderslev, medens den agende post altid skulle gå over Middelfart-Snoghøj. (Fr. Olsen, Postvæsenet i Danmark 1711-1808, side 67 og 270).

I 1832 tilskyndede tronfølgeren prins Christian, dengang guvernør over Fyns stift, til anskaffelsen af et dampskib til Lillebæltsforbindelsen; generalpostdirektionen turde ikke bebyrde den offentlige kasse med udgifter hertil, men opfordrede de private ejere af færgerierne i Assens og Årøsund til at etablere dampskibsfart, og disse på deres side

var afvisende, da antallet af rejsende var for ringe, og et dampskib ville ikke – mente de – kunne fremskynde postgangen, da forsinkelser i regelen skyldtes tåge, og tåge var absolut farligere for dampskibene, der stak dybere. Til sidst lykkedes det dog prinsen i september 1838 – året før han blev konge – at få dampskibet »Maagen« i gang mellem Assens og Årøsund. Det kostede 27.311 rigsdaler og var postvæsenets ejendom, men fær-

geriejerne overtog det til brug i 20 år mod at afholde alle udgifter til drift og vedligeholdelse.

Men nu stundede storhedstiden mod sin afslutning. De slesvigske krige og jernbanens udvikling lod trafikken gå andre veje, og da forbindelsen Assens-Årøsund blev genoptaget efter genforeningen, var det på et anderledes beskedent grundlag, som altså heller ikke længere er bæredygtigt.

bjs.

Sagt og skrevet

I et interview til Dannevirke 18. 4. 72, sagde professor Troels Fink, der håber på tilslutning til EF, bl. a.:

– Ved tilslutningen vil vore rekreative områder udøve en stor tiltrækning, men på det område er der jo allerede truffet nødvendige lovmæssige foranstaltninger.

– Hvordan med sproggrænsen, når landegrænsen får mindre betydning?

– Som følge af massemediernes indflydelse må det erkendes, at både det plattyske i Sydslesvig og det sønderjyske folkesprog i Nordslesvig er vigende. Men nogen fare for det danske sprog har jeg vanskeligt ved at se. Jeg tror, at landegrænsen også bliver sproggrænsen.

Glædeligt er det at konstatere, at kendskabet til dansk i Sydslesvig i dag er større, end det har været i overskuelig tid. Dertil bidrager ikke mindst de danske skoler i Sydslesvig, som har over 5000 elever.

– Tror De, at Danmarks tilslutning til EF vil få nogen indflydelse på forholdet dansk-tysk hernede?

– Det kan jeg egentlig ikke se, men det vil i Nordslesvigs egen interesse være af betydning at tilvejebringe informationer om mulighederne i EF og på grundlag heraf søge

at udnytte de nye chancer i erhvervsmæssig henseende.

Et andet forhold er, at vi fra dansk side bør interessere os også for udviklingen i fællesmarkedslandenes andre grænser, og til det formål bør vi oprette et forskningsinstitut, som efter min mening hverken bør ligge i Brüssel, Bonn eller København, men i Sønderjylland, nærmere betegnet på »Folkehjem« i Åbenrå. Ud fra vore forudsætninger og i selve brydningsområdet mellem dansk og tysk vil vi have gode muligheder for at kunne vurdere situationer og indhente informationer også i andre grænseområder.

– Bør der oprettes dansk-tyske fællesinstitutioner?

– Der har i perioder lydt røster om oprettelse af et dansk-tysk universitet i Flensborg. Efter min mening skal et universitet enten være dansk eller tysk. Når der kommer et universitet i Flensborg, skal der naturligvis være kontakter nordpå, og i den forbindelse kan vi fra dansk side pege på Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig i Flensborg, som hvad det biblioteksmæssige angår har gode forudsætninger for at løse denne opgave.

Grænselandsdagbog

VED FR. RUDBECK

SYD FOR GRÆNSEN

1. maj: Sydslesvigs Forening gennemførte i perioden 1. 4. 1971 – 31. 3. 1972 i alt 63 teaterforestillinger med 16.495 deltagere og 26 koncerter med 7025 tilhørere.

3. maj: Den slesvigholstenske landsregering fremsætter 3 forslag til den fremtidige ordning af Flensborg by og amt: 1) Flensborg by og amt sammenlægges til ét amt. Flensborg bliver amtsby, men mister sin kredsfriske status. 2) Flensborg by og amt samles i en storkommune. 3) Flensborg by beholder sin kredsfriske og udvides med nogle omegnskommuner, mens resten af Flensborg amt og Slesvig amt samles i et amt med Slesvig som amtsby.

Sydslesvigsk Erhvervsfond har i året 1971 ydet 30 lån på i alt 347.000 DM. Det samlede udlån er på 1.574.871 DM.

8. maj: Det tyske Grenzfriedensbund har 1359 medlemmer. 66 pct. eller 125.671 DM af forbundets indtægter anvendes til sociale formål, oplyste formanden, biblioteksdirektør dr. H. P. Johannsen, på årsmødet i Husum.

9. maj: FUEV, den europæiske mindretalsunion holder en regional kongres på Jaruplund højskole, hvori deltager 100 repræsentanter for ti nordeuropæiske mindretal og observatører for fire sydeuropæiske folkegrupper. Her møder nordfriserne – repræsenteret ved Nordfriesischer Verein og Foriining for nationale Frashe – for første gang som en nordfrisisk enhed.

10. maj: På repræsentantskabsmødet for

voksenundervisningen i Sydslesvig oplyses, at der 1971/72 er afholdt 131 kurser med 1922 deltagere. Heraf var 58 danskursus med 911 deltagere.

Sydslesvigsk Vælgerforening byrådsfraktion i Flensborg ønsker at fastholde Flensborg bys status som kredsfriske by.

11. maj: Den danske kirke i Sydslesvig har nu 5452 medlemmer, og der er i øjeblikket kun et vakant præsteembede, embedet i Kappel, oplyser provst Ingemann Christensen på kirkedagen i Slesvig.

12. maj: Sydslesvigsk Vælgerforenings kreds-dagsfraktion og amtsbestyrelse i Flensborg amt går ind for en sammenslutning af Flensborg by og amt og som endeligt mål et storamt Sydslesvig.

14. maj: Sønderjydsk Arbejderforening valgte Heinrich Hinrichsen, Slesvig, som ny formand i stedet for Heinz Homann, Flensborg.

18. maj: Flensborg byråd vedtager med 20 stemmer mod 13 at anbefale, at byen fortsat forbliver kredsfriske og udvides med enkelte randkommuner, og at Flensborg amt og Slesvig amt sammenlægges i et amt.

22. maj: Antallet af håndværksvirksomheder inden for Flensborg håndværkerkammers område er siden 1969 faldet fra 8283 til 7401.

25. maj: Sydslesvigsk Forening for Flensborg by vælger i stedet for snedker Willy Wiemer, der har nedlagt sin post, skoleinspektør Chr. Lorentzen, Jørgensbyskolen, som ny formand.

Sydslesvigsk Vælgerforening holder landsmøde i Flensborg. Af landsformanden, chefredaktør Karl Otto Meyers beretning fremgik, at danskheden i Sydslesvig i offentlige tilskud fra land, amter og kommuner har modtaget i alt 11.106.000 DM.

27. maj: På Sydslesvigs danske Ungdomsforeningers sendemandsmøde på Christianslyst meddeles om en stigning i medlemstallet fra 7549 til 7720, mens antallet af foreninger er reduceret fra 71 til 65.

Tinningsted danske skole udvides med en gymnastik- og forsamlingsaal.

Det sidste damplokomotiv kører fra Flensborg til Hamborg.

30. maj: Inden for Sydslesvigsk Forening er der i sæsonen 1971/72 afholdt 1379 møder med foredrag eller underholdning med i alt 61.409 deltagere imod 1214 møder med 58.312 deltagere i 1970/71.

De offentlige tilskud fra Flensborg by til det danske arbejde steg i fjor med 71.322 DM til 336.622 DM, hvortil kommer et rentefrit lån på 148.000 DM til opførelse af to danske børnehaver.

NORD FOR GRÆNSEN

2. maj: Svenske virksomheder er i stigende grad interesseret i at etablere produktionsvirksomheder i Sønderjylland med henblik på afsætning til et udvidet fællesmarked, op-SNB, det svenske konservative moderate folkepartis pressebureau.

10. maj: Sønderjysk Forsøgsscene har i det forløbne år haft 185 aktive medlemmer og gennemført 74 forestillinger.

Efter syv års beståen er den tyske børnehaver i Nr. Løgum nu godkendt som tilskudsberettiget.

En delegation repræsenterende Sønderjyllands amt og Tønder kommune forhandler med justitsminister K. Aksel Nielsen om udflytning af centralregistret for motorkøretøjer til Tønder. Som følge af, at opkrævningen af vægtafgifterne foreslås overflyttet til toldvæsenet, anses mulighederne for en flytning af centralregistret for ret usikker.

15. maj: På mindretals-regionalkongressen i Jaruplund erklærer næstformanden for Bund deutscher Nordschleswiger, viceskoleinspektør Dieter Wernich, Tønder, at kendsgerningen om den uretfærdige og udemokratiske afstemning i 1920 bidrog ikke uvæsentligt til de følgende års øgede sammenhold inden for det tyske mindretal. I øvrigt opfordrer han mindretallene til gennem samtaler at nå frem til en gensidig anerkendelse af mindretallene som kulturelle partnere, ligesom de i højere grad burde afstemme deres kulturelle arbejde efter hinanden.

16. maj: Historisk Samfund for Sønderjylland modtager af Forsikringsselskabet Hafnia en gave på 50.000 kr., der skal anvendes til udgivelsen af Sønderjysk Månedsskrift.

23. maj: I Lunden ved Nordborg tages en ny tysk privatskolebygning i brug til 40 elever som erstatning for den hidtidige skole i Nordborg.

24. maj: På den tyske presseforenings generalforsamling oplyser formanden, lærer Wilhelm Johannsen, Mølby, at en hvervekampagne havde givet 223 nye abonnenter til bladet Der Nordschleswiger, som fra 1. juni trykkes hos Dannevirke i Haderslev.

28. maj: Haderslev frimenighed bliver den fjerde sønderjyske frimenighed, der ophører som følge af svindende medlemstal. Tidligere er Åbenrå, Sundeved og Skærbæk frimenigheder gået ind.

Der noteres ca. 1800 deltagere i årets »Grænsemarch«.

OUGAARDS

Boghandel

Vi har altid det bedste af den nye og den ældre litteratur på hylderne

Haderslev - tlf. 2 25 71

Grænselandets liv Grænselandets sang

møder De i

Agtske Tidende

Syd- og Sønderjyllands store blad

Ildrætshøjskolen i Sønderborg

Højskole med lederuddannelse i gymnastik, boldspil, fri idræt og svømning. 6 mdr. vinterskole for mænd/kvinder fra 3/10-28/3. 3 mdr. sommerskole for kvinder fra 3/5-28/7.

Tlf. (044) 2 18 48

Bent Brier.

De har hørt om det pengeløse samfund... det er noget med checks... det er noget nemt... noget der holder orden i det økonomiske. Tal med Sydbank - de taler Deres sprog.

CHECK KONTO

SYDBANK
- den sønderjyske bank

Besøg
landsdelens
museer

BOGTRYK . OFFSET . BOGBIND

Th. Laursens Bogtrykkeri A/s

Jernbanegade 8, Tønder, tlf. 2 15 50

M. Schaumanns Klædefabrik A/S
Afd. for kemisk rensning TRYLIN
Haderslev

WINDFELD-HANSENS
BOMULDSSPINDERIER A/S
VEJLE

LØGUMKLOSTER HØJSKOLE
Kursus begynder sept., nov., febr.
Korte sommerkursus.
Tlf. 4 33 25

ANDELSBANKEN

Haderslev

Aabenraa

Læs

Dannevirke

Sønderjyllands ældste blad

Jyllands Kreditforening

HADERSLEV
TELEFON NR. (045) 2 27 25

Sønderjydsk Tæppefabrik

A. R. Kjærby A-S
Høier

Ladelund
Landbrugs og Mælkeriskole
Brørup station

A/S Sønderjydsk Frøforsyning
Frøavl & Frøhandel
Aabenraa

OVE ARKIL A/S
CIVILINGENIØR - ENTREPRENØR
HADERSLEV

Hejmdals
BOGTRYKKERI
AABENRAA TLF. (046) 2 31 32

Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn

Sønderjysk Månedsskrifts adresse:

H. P. Hanssensvej 9, Haderslev,
Tlf. (045) 2 17 37.

Redaktørernes adresser:

Viceskoleinspektør W. Christlansen,
Brorsonsvej 37, Tønder, tlf. (047) 2 18 78.
Viceskoleinspektør Chr. Stenz,
Tøndervej 173, Åbenrå, tlf. (046) 2 14 50
Cand. polit. Inger Bjørn Svønsson,
H. P. Hanssensvej 9, Haderslev.
Tryk: Th. Laursens Bogtrykkeri A/S,
Tønder.

HADERSLEV BANK

AKTIESELSKAB

HORSENS HAVN

- Mange moderne stykgodskraner
- 7,00 m vanddybde
- Havnen kan besejles dag og nat
- Store arealer ved kaj og jernbanespor ledige til udleje

Selskabs- og udflugtskørsel

Ruteautomobil-Aktieselskabet
for Haderslev Amt og By

Haderslev, tlf. (045) 2 38 55

Morso Støbegods

Aktieselskabet
N. A. Christensen & Co.
Kongelig Hofleverandør
NYKØBING MORS

HOPTRUP HØJSKOLE - Hoptrup

Vinterskole for unge mænd og kvinder
3 ell. 5 mdr. fra november ell. januar.
Sommerskole for unge mænd og kvinder,
3 ell. 5 mdr. fra maj. **Axel Nielsen**

DANEBOG HØJSKOLE - ALS

3 mdr. sommer-, 5 mdr. vinterskole

Tlf. (044) 6 41 12

Gunner Rasmussen

TRY

HØJSKOLE

8330
Dronninglund
Sygeplejehøjskole

SØNDERBORG HANDELSKOLE

Handelsgymnasium - Handelshøjskole-
afdeling

Sdr. Landevej 30 - Tlf. (044) 2 55 25

TØNDER STATSEMINARIUM

Grønlandsseminariet
tilmelding for 1971/72 helst inden
1. maj, senest 30. juni.
Telf. (047) 2 12 30

GRAM

KØLEANLÆG

BRØDRENE GRAM $\frac{1}{2}$ • VOJENS